

De Økonomiske Råd
Formandskabet

**SKRIFTLIGE
INDLÆG FRA
DET ØKONOMISKE
RÅDS MEDLEMMER**

SKRIFTLIGE INDLÆG FRA DET ØKONOMISKE RÅDS MEDLEMMER

På de følgende sider er gengivet skriftlige indlæg fra medlemmer af Det Økonomiske Råd. Følgende medlemmer har ønsket at give skriftlige bidrag:

Finansministeriet
Økonomiministeriet
Danmarks Nationalbank
Dansk Arbejdsgiverforening
FH – Fagbevægelsens Hovedorganisation
3F - Fagligt Fælles Forbund
Dansk Metal
Akademikerne
DI – Dansk Industri
SMVdanmark
Landbrug & Fødevarer
Dansk Erhverv
CEPOS
Finans Danmark
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Særligt sagkyndig Anna Piil Damm
Særligt sagkyndig Maria Knoth Humlum
Særligt sagkyndig Torben M. Andersen

FINANSMINISTERIET

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Finanspolitikken

Finansministeriet skønner den ét-årige finanseffekt til 0,3 pct.-point i 2024 og 0,4 pct.-point i 2025, *jf. Økonomisk Redegørelse*, maj 2024. Finansministeriet vurderer, at den samlede finans- og strukturpolitik siden 2019 har en dæmpende virkning på kapacitetspresset i dansk økonomi i både 2024 og 2025, idet den flerårige finanseffekt skønnes til henholdsvis -0,6 og -0,2 pct.-point, *jf. Økonomisk Redegørelse*, maj 2024. Finanspolitikken bliver derfor gradvist mindre stram fra 2023 til 2025, hvor der er udsigt til, at kapacitetspresset gradvist dæmpes. Dette er i tråd med almindelige principper for finanspolitisk stabilisering.

Aktuelt er der betydelige afvigelser mellem Finansministeriet og formandskabets opgørelser af finanspolitikens aktivitetsvirkning, hvor Finansministeriets skøn for finanseffekterne er lavere end formandskabets. Det afspejler blandt andet forskellige forudsætninger vedrørende tilbagebetalingen af for meget betalt boligskat og afløbet af de øgede forsvarsbevillinger. Disse forskelle øger isoleret set formandskabets finanseffekt i 2024 med ca. 0,3 pct.-point i forhold til Finansministeriets skøn. Derudover skønner Finansministeriet også en højere vækst i den strukturelle beskæftigelse i 2024 (og i mindre grad i 2025), hvilket øger kapaciteten i økonomien og isoleret set dæmper kapacitetspresset. Hertil kommer en række øvrige forskelle i antagelser og metoder¹. Finansministeriet finder ikke anledning til at ændre ministeriets skøn for hverken de ét-årige eller de flerårige finanseffekter.

Finansministeriet er enig med formandskabet i, at der er betydelig usikkerhed omkring aktivitetsvirkningen af de øgede forsvarsudgifter, hvoraf en betydelig andel må forventes at blive anvendt på anskaffelser i udlandet. Med de nuværende antagelser for udmøntningen af forsvarsudgifterne udgør skønnene for finanspolitikens aktivitetsvirkning derfor overkantsskøn.

Finansministeriet vurderer, at international arbejdskraft har været en stor del af fremgangen i beskæftigelsen, hvilket dæmper kapacitetspresset i dansk økonomi. Sammen med udviklingen i en række arbejdsmarkedsindikatorer bidrager det til, at ministeriernes skøn for presset på arbejdsmarkedet er lavere end formandskabets for 2024 og 2025. Finansministeriet er enig med formandskabet i, at udviklingen i den strukturelle beskæftigelse er blevet vanskeligere at skønne over som følge af den øgede betydning af udenlandsk arbejdskraft.

Finansministeriet bemærker desuden, at der er overskud på den strukturelle offentlige saldo, og at finanspolitikken helt overordnet set tilrettelægges ud fra en gradvis tilpasning frem mod balancetkravet om en strukturel saldo på -0,5 pct. af BNP i 2030.

1) I formandskabets opgørelse af kumulerede finanseffekter er der fx ikke taget højde for, at virkningen på kapacitetspresset af finanspolitiske tiltag typisk aftager over nogle år, i modsætning til de flerårige finanseffekter

Statsstøtte til virksomheder

Finansministeriet noterer sig formandskabets bemærkninger vedrørende Ekspertgruppen for fremtidens erhvervsstøttes anbefalinger.

Finansministeriet deler formandskabets vurdering af, at statsstøtte i udgangspunktet må forventes at forvride allokeringen af ressourcer uhensigtsmæssigt ud fra et produktivitetshensyn, men bemærker også, at midlertidig statsstøtte kan være et redskab til at understøtte andre hensyn, fx understøtte særligt kritiske teknologier. Det er dog hverken i Danmarks eller Europas interesse, at der konkurreres på baggrund af statsstøtte.

Ekspertgruppe for grøn skattereform

Finansministeriet noterer sig formandskabets bemærkninger vedrørende Ekspertgruppen for en grøn skattereform.

Formandskabet peger på muligheden for at basere bundfradraget på produceret enhed fremfor produktionsinput, som foreslået af Ekspertgruppen. Finansministeriet bemærker, at Ekspertgruppens udformning af fradraget ikke kræver yderligere indberetninger fra landbrugerne, mens formandskabets forslag vil skabe en administrativ byrde, da produktionsoutput ikke i forvejen indgår i bedriftsregnskabet. Hertil kommer, at der er en positiv sammenhæng mellem produktionen pr. dyr og dyrets drivhusgasudledning. Drivhusgasreguleringen bliver derfor mindre målrettet.

Formandskabet peger endvidere på, at bundfradraget alternativt kan baseres på historiske udledninger. Finansministeriet bemærker, at bundfradrag baseret på historiske udledninger kan være vanskeligt at indrette på en hensigtsmæssig måde. Det drejer sig både om udviklingen af bundfradraget over tid – herunder ved overdragelse af ejerskabet – og behandlingen af bundfradrag for landbrugere, der omlægger deres produktion, da den konkrete udformning risikerer at hindre hensigtsmæssige strukturtilpasninger. Endelig vil et bundfradrag baseret på historiske udledninger have den ulempe, at det primært vil tilgodese de landmænd, som historisk ikke tidligere har ydet en indsats for at reducere deres CO₂e-udledninger.

Ministeriernes konsekvensvurderinger

Finansministeriet har i fællesskab med Skatteministeriet arbejdet på at gennemgå anbefalingerne i *Dansk Økonomi, forår 2023* vedrørende regneprincipper for selskabsskatten grundigt og forventer snarligt at kunne fremsende et svar efter følg-eller-forklar princippet, der gennemgår og responderer på formandskabets anbefalinger. Finansministeriet anerkender vigtigheden af følg-eller-forklar-princippet og vil tilstræbe at reagere betimeligt.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Finansministeriet vil gerne kvittere for kapitlet om arvens rolle for arbejdsudbuddet og andre samfundsøkonomiske forhold. Kapitlet giver en grundig analyse af området og bidrager med vigtig ny viden om arvens betydning for opsparingsadfærden, formue- og indkomstfordelingen i Danmark samt potentielle arbejdsudbudseffekter for de personer, som modtager en arv.

Finansministeriet har noteret sig formandskabets overvejelser om virkningerne af ændringer i bo- og gaveafgiften, samt deres generelle opbakning til ministeriernes beregninger af indkomsteffekter. Ministeriet vil gennemgå analysen grundigt i samarbejde med Skatteministeriet og respondere på anbefalingen efter "følg-eller-forklar"-princippet.

Det bemærkes, at opskaleringen af estimationsresultaterne, således at størrelsesordenen omtrent svarer til ministeriernes regneprincipper for personfradraget, forekommer intuitiv, men ikke hviler på et direkte empirisk grundlag. Finansministeriet anerkender, at der kan være tilfælde, hvor der må anlægges mere bredt funderede overvejelser for at opnå retvisende skøn, i situationer hvor der ikke foreligger direkte og konkret empiri, fx ved at antage parallelitet til lignende tiltag.

Som formandskabet også noterer sig, udestår en kvantificering af eventuelle arbejdsudbudseffekter for de personer, som efterlader arv, ved ændring i bo- og gaveafgiften. Det er umiddelbart Finansministeriets vurdering, at et samlet og middelret skøn over arbejdsudbudseffekterne ved ændringer i bo- og gaveafgiften ideelt set bør indregne effektskøn ikke kun for arvemodtagere, men også arvegivere.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

Tilsvarende vil Finansministeriet gerne kvittere dels for den positive modtagelse af ministeriernes opdaterede regneprincipper for personskatteændringer, dels for kapitlet, der bidrager med yderligere viden til formandskabets eftersyn af ministeriernes regneprincipper.

Finansministeriet deler ikke formandskabets vurdering af, at den økonomiske litteratur tilsiger større deltagelseeffekter, end hvad ministerierne indregner på baggrund af de opdaterede beregningsforudsætninger. Formandskabet fokuserer primært på to studier, der efter Finansministeriets vurdering ikke leverer overbevisende empirisk evidens for størrelsesordenen af effekterne i Danmark. Det skal blandt andet ses i lyset af, at de betragtede studier er tværlandestudier baseret på internationalt standardiseret data, at der anvendes den samme empiriske metode i begge studier, samt at de estimerede effekter knap nok er statistisk signifikante for Danmark.

Samtidig vurderer Finansministeriet i modsætning til formandskabet, at det er relevant at inddrage empiri fra litteraturen for adfærdsvirkninger af ændringer i ydelser. Ministerierne vurderer, at der er belæg for omtrent parallelitet i adfærdsvirkningerne af skatte- og ydelsesændringer, idet de som udgangspunkt påvirker det økonomiske incitament til at være i beskæftigelse gennem de samme kanaler. Det er eksempelvis muligt at designe skatteændringer således, at incidensen er identisk med ydelsesændringer. Dette uddybes i Finansministeriet og Skatteministeriet (2024): *Baggrundsnotat 3: Litteraturgennemgang af arbejdsudbudsvirkninger på den ekstensive margin.*

Formandskabet foreslår at udelade vægtning i opgørelsen af den samlede ændring i nettokompensationsgraden ved personskatteændringer. Finansministeriet vurderer heroverfor, at sammenvægtningen er både retvisende og væsentlig at bevare. Sammenvægtningen bidrager til, at der fx er højere deltagelseeffekter blandt grupper med lavere beskæftigelsesgrad i udgangspunktet i tråd med litteraturen, samt at der er meget begrænsede deltagelseeffekter af personskatteændringer, der primært påvirker grupper med høje indkomster (fx mellem- og topskat).

ØKONOMIMINISTERIET

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Økonomiministeriet deler overordnet set vurderingen af udsigterne for dansk økonomi. Aktiviteten og beskæftigelsen ligger fortsat højt, men dansk økonomi er også på vej ind i en periode, hvor moderat vækst vil trække i retning af, at kapacitetspresset dæmpes.

Økonomiministeriet er også enig i mange af de usikkerheder, der er knyttet til prognosen, herunder i forhold til geopolitiske spændinger, der allerede påvirker og potentielt kan føre til nye forstyrrelser i den globale økonomi, og usikkerheden om det videre forløb i beskæftigelsen, givet det fald i produktiviteten, der er resultatet af en fortsat stigning i beskæftigelsen de seneste år samtidig med en opbremsning i efterspørgslen.

De største afvigelser i synet på konjunktursituationen er vurderingen af for det første styrken af presset på arbejdsmarkedet og for det andet påvirkningen på kapacitetspresset af den planlagte finans- og strukturpolitik. I Økonomisk Redegørelse fra maj er det vurderingen, at presset på arbejdsmarkedet er aftaget over det seneste år, og at beskæftigelsesgabets i 2025 vil udgøre 1,4 pct. Det er væsentligt mindre end formandskabets vurdering.

Samtidig er det vurderingen, at de flerårige virkninger af finans- og strukturpolitikken – sammen med pengepolitikken – bidrager til at dæmpe kapacitetspresset, også i år og næste år. Det dæmpende bidrag bliver gradvist mindre, i takt med at kapacitetspresset også gradvist bliver mindre. Det anser Økonomiministeriet som et sundt stabiliseringspolitisk princip.

Det ville derfor have været ønskeligt med en tydeligere og mere uddybende argumentation for, hvorfor formandskabet p.t. vurderer, at finans- og strukturpolitikken i et flerårigt perspektiv – altså i niveau og ikke på marginalen – øger kapacitetspresset, og derfor anbefaler en stramning af finanspolitikken i forhold til det planlagte. Det ville også have været nyttigt med en nærmere vurdering af samspillet mellem finans- og strukturpolitikken i forhold til pengepolitikken, altså rentestigningernes, dæmpende virkning på kapacitetspresset.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Kapitlet bidrager med indsigtfuld ny viden angående sammenhængen mellem arv og arbejdsudbud og præsenterer velfunderede teoretiske, såvel som empiriske, argumenter for, at der eksisterer arbejdsudbudseffekter af arv. Selve effektens størrelse er dog behæftet med stor usikkerhed, og det kunne være interessant med en grundigere undersøgelse af størrelsen af forventningseffekten samt tidshorisonten, for hvilken den gør sig gældende.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

Økonomiministeriet kvitterer for formandskabets arbejde med gennemsyn af ministeriernes regneprincipper for deltagelseeffekter ved personskatteændringer. Økonomiministeriet noterer sig, at formandskabet vurderer, at ministerierne lægger en relativt lille deltagelseeffekt til grund, men at forskellen til formandskabets estimater er inden for den statistiske usikkerhed.

DANMARKS NATIONALBANK

Danmarks Nationalbank deler grundlæggende formandskabets vurdering af udsigterne for dansk økonomi og risikobilledet. Renterne er de seneste år steget kraftigt i forlængelse af den høje inflation og den strammere pengepolitik, der har dæmpet væksten i dansk og international økonomi. Ligesom formandskabet vurderer Nationalbanken, at udviklingen i dansk økonomi har været præget af en todeling af økonomien de seneste år. På den ene side har der været en afdæmpning i væksten i de fleste dele af den hjemlige økonomi, mens der på den anden side har været fremgang i produktionen i udlandet under dansk ejerskab, såkaldt merchanting og processing. De seneste års fremgang i medicinalindustrien har drevet væksten i de danske merchanting- og processing-aktiviteter, men har også givet anledning til en betydelig forøgelse af beskæftigelse og produktion inden for landets grænser, hvilket har bidraget til at holde presset oppe i dansk økonomi. Nationalbanken vurderer ligesom formandskabet, at merchanting- og processing-aktiviteter i sig selv kun i mindre grad påvirker den hjemlige konjunktursituation.

Formandskabet vurderer, at dansk økonomi aktuelt i endnu højere grad end de seneste år befinder sig i en højkonjunktur med stort pres på arbejdsmarkedet målt ved beskæftigelsesgabet. Danmarks Nationalbank deler vurderingen af, at der stadig er et betydeligt pres på arbejdsmarkedet, men vurderer dog, at presset generelt er aftaget de seneste år, til trods for at beskæftigelsen er fortsat med at stige. Samtidig er inflationen i Danmark faldet kraftigt efter flere år med høj inflation.

Danmarks Nationalbank deler formandskabets forventninger om høje lønstigninger de kommende år som resultat af et fortsat pres på arbejdsmarkedet. Nationalbanken forventer dog i højere grad, at de højere lønstigninger vil have et vist opadgående pres på inflationen i en længere periode. Lønvæksten påvirker typisk kerneinflationen og især tjenestepriiserne med en vis forsinkelse.

Formandskabet bemærker, at finanspolitikken siden efteråret er lempet, og den vurderes ekspansiv de kommende år. Med afsæt i vurderingen af beskæftigelsesgabet vurderer formandskabet, at finanspolitikken bør strammes, men nævner ikke i hvilket omfang. Formandskabet bemærker dog, at vurderingen af beskæftigelsesgabet er behæftet med betydelig usikkerhed, og at andre indikatorer for pres på arbejdsmarkedet viser lidt mindre kapacitetspres i økonomien.

Danmarks Nationalbank vurderer ligesom formandskabet, at der fortsat er behov for, at penge- og finanspolitikken samlet set holder inflationspresset nede. Overvejelser om pengepolitikken i Danmark og euroområdet lader imidlertid ikke til at indgå i formandskabets anbefaling til finanspolitikken. Nationalbanken har siden sommeren 2022 sat renterne markant op som følge af de stramninger af pengepolitikken, som Den Europæiske Centralbank, ECB, har gennemført i euroområdet for at bringe inflationen ned. Finanspolitikken i Danmark bør tilrettelægges med henblik på at tage hånd om eventuelle afvigelser i konjunktursituationen mellem Danmark og euroområdet, da pengepolitikken i euroområdet qua Danmarks fastkurspolitik sikrer en stabil løn- og prisudvikling på mellemlang sigt, når konjunktursituationen er omtrent ens.

Danmarks Nationalbank vurderer, at kapacitetspresset i dansk økonomi ikke afviger væsentligt fra konjunktursituationen i euroområdet. Løn- og prisstigningerne i dansk økonomi har overordnet set ikke afvejet nævneværdigt fra euroområdet, og de forventes også de kommende år at være omtrent ens. Vurderingen understøttes af, at andre indikatorer som fx kapacitetsudnyttelse eller mangel på arbejdskraft i Danmark ikke afviger nævneværdigt fra euroområdet. Der er på nuværende tidspunkt en vis usikkerhed om aktivitetseffekten af forsvarsforliget. I den nuværende konjunktursituation, hvor der efter en periode med meget høj inflation fortsat er et mærkbart pres på arbejdsmarkedet og udsigter til et vist inflationspres fra høje lønstigninger, bør finanspolitikken ikke skubbe til efterspørgslen. Hvis politiske prioriteter, såsom øgede forsvarsudgifter, øger kapacitetspresset nævneværdigt, bør de derfor modgås af tiltag, som dæmper kapacitetspresset andre steder i økonomien.

Endelig er Danmarks Nationalbank enig med formandskabet i, at en ensartet CO₂e-afgift for udledninger i udgangspunktet sikrer de samfundsøkonomisk billigste reduktioner. Herudover bemærker Nationalbanken, at forudsigelighed om fremtidige afgiftsniveauer bidrager til pris-mæssig og finansiell stabilitet ved at tydeliggøre risici forbundet med udledningsintensive forretningsmodeller.

DANSK ARBEJDSGIVERFORENING

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Lønløft til udvalgte faggrupper i den offentlige sektor

Ifølge Formandskabet fører den offentlige løndannelse til misallokering af beskæftigelsen. DA er enige i, at den manglende fleksibilitet i løndannelsen er en stærkt medvirkende årsag til de rekrutteringsudfordringer, som den offentlige sektor står med i dag. DA er derfor også enige i Formandskabet i, at løndannelsen i den offentlige sektor skal være mere fleksibel.

Trepartsaftalen om offentlig løn og arbejdsvilkår var en meget uheldig politisk indblanding i løndannelsen. Der er intet til hinder for, at rekrutteringsudfordringerne kan håndteres inden for den økonomiske ramme, som ligger til grund for overenskomstforhandlingerne. Der er brug for et opgør med den fastlåste lønstruktur, så lønrammen i højere grad kan målrettes de faggrupper, som de offentlige arbejdsgivere har størst behov for.

Samtidig er der brug for, at en større del af lønudviklingen bestemmes lokalt mellem arbejdsgiver og arbejdstager. Det vil understøtte en mere dynamisk løndannelse på de offentlige arbejdspladser, hvor de bedste medarbejdere får de største lønstigninger. Stærkere økonomiske incitamentter til at gøre en ekstra indsats for de offentligt ansatte, vil også kunne bidrage til en bedre produktivitetsudvikling i den offentlige sektor.

Selv om der er elementer i trepartsaftalen, som trækker i den rigtige retning, vil initiativerne næppe føre til gennemgribende strukturelle ændringer i den offentlige løndannelse. DA deler derfor formandskabets bekymring for, om initiativerne løser de grundlæggende problemer med løndannelsen i den offentlige sektor.

Økonomisk råderum

Det finanspolitiske råderum er blevet opjusteret markant i løbet af det seneste år, og i slutningen af maj 2024 opjusterede Finansministeriet endnu en gang deres skøn for det økonomiske råderum med 11 ¼ mia. kr. Til sammenligning har Formandskabet i denne rapport opjusteret råderummet med 9 mia. kr.

Opjusteringen skyldes en stigning i den strukturelle beskæftigelse, som blandt andet er drevet af flere internationale medarbejdere. Men selvom den strukturelle beskæftigelse er øget, er beskæftigelsesgabets – forskellen mellem den faktiske og strukturelle beskæftigelse – ikke faldet, hvilket Formandskabets udregninger også viser. Det vidner om, at efterspørgslen efter arbejdskraft fortsat er stor.

Som Formandskabet påpeger, er der naturligvis usikkerhed om råderummet og den stigning i den strukturelle beskæftigelse, som har drevet opjusteringerne. Det ændrer dog ikke på, at de offentlige finanser er stærke. Det er altså ikke penge, som politikerne mangler for at gennemføre deres politiske prioriteringer. Derimod er medarbejdere – både i dag og i fremtiden – den knappe ressource. Det er manglen på medarbejdere, som står i vejen for den grønne omstilling, bedre offentlige velfærd og gode vækstbetingelser for virksomhederne.

Når det økonomiske råderum skal udmøntes, er det derfor oplagt at bruge en del af råderummet på skattelettelser, som kan styrke incitamentet til at arbejde og forbedre virksomhedernes rammevilkår. Det vil øge arbejdsudbuddet og styrke produktivitetsudviklingen.

Men skattelettelser kan ikke stå alene og bør understøttes af reformer, som letter adgangen til internationale medarbejdere, og som får flere af de danskere, der står uden for arbejdsmarkedet, i beskæftigelse. Derfor vil det også have styrket Formandskabets afrapportering, hvis Formandskabets havde adresseret behovet for yderligere reformer, særligt når regeringen fortsat har et reformudstående på 16.000 fuldtidspersoner i forhold til at opfylde sine reformambitioner.

Samtidig er der et hensyn til konjunktursituationen, som Formandskabet også anfører i rapporten. DA deler Formandskabets anbefaling om, at finanspolitikken for 2025 bør strammes. Aktivitetsvirkningen på bruttonationalproduktet (BNP) og beskæftigelsen på kort sigt er lavere ved en skatnedsættelse end ved øget offentligt forbrug. Når man tager højde for, at beskæftigelsen fortsat vil være høj de kommende år, er det således mere hensigtsmæssigt at udmønte opjusteringen af råderummet til lavere skat end som øget offentligt forbrug. Af den grund er det også et skridt i den forkerte retning, at regeringen allerede næste år lægger op til at udmønte ca. 4 mia. kr. af det forhøjede råderum til en udvidelse af den offentlige sektor.

FH – FAGBEVÆGELSENS HOVEDORGANISATION

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Finanspolitik og offentlige finanser

Vismændene anbefaler fortsat en stramning af finanspolitikken i 2024. FH deler ikke denne vurdering. Det skal ses i lyset af, at inflationen i Danmark og euro-området er ved at være normaliseret. Derudover kan en stor del af Vismændenes opgørelse af finanseffekten henføres til øgede forsvarsudgifter, hvor Vismændene selv peger på, at aktivitetsvirkningen af forsvarsudgifterne er yderst usikker.

Skal der stramninger til, vil FH gerne fremhæve, at Vismændene selv peger på muligheden for at udskyde skattelettelser.

Statsstøtte til virksomheder

FH noterer sig Formandskabets vurdering af de nævnte forslag om sanering af erhvervsstøtteordninger. FH deler Formandskabets vurdering af, at landbrugsjord bør beskattes med samme skattesats som andre anvendelser af jorden.

Formandskabet vurderer, at det for Danmark som udgangspunkt er en samfundsøkonomisk gevinst at undlade at deltage i kapløbet på statsstøtte. Formandskabet vurderer endvidere, at statsstøtte kan begrundes, hvis der er såkaldte sideeffekter, og at støtten derfor må ventes at udløse en samfundsøkonomisk gevinst.

FH finder, at vismændenes korrekte, teoretiske argument om indkøb af forsvarsmateriel ikke tager tilstrækkeligt højde for den nye geopolitiske situation med Ruslands angrebskrig på europæisk jord og spændinger mellem Kina og Vesten. FH finder samlet set, at det er fornuftigt med muligheden for at kunne forpligte udenlandske leverandører af forsvarsmateriel til at indgå i samarbejder med danske virksomheder. På den måde kan sikkerhed og dansk og europæisk forsvars-industriell kapacitetsopbygning gå hånd i hånd.

Folkeskolens kvalitetsprogram

Formandskabet bemærker, at en lempelse af kravet om kompetencedækning i indskolingen kan frigøre ressourcer, men at det også kan føre til dårligere læring. FH er enige med Formandskabet og bemærker herudover, at kvalitetsprogrammet indeholder en række markante initiativer såsom obligatorisk erhvervspraktik, juniormesterlære, og et styrket fokus på praksisfaglighed i lærerplanerne, som FH forventer vil være gavnlige for elevernes læring.

FH bemærker desuden, at kvalitetsprogrammet indeholder et forslag om en målrettet indsats for de mest udfordrede elever i dansk og matematik, hvor der er afsat 0,5 mia. kr. årligt. Beløbet er politisk fastsat, og det kunne være interessant, hvis Formandskabet ville vurdere, hvad det ville koste at løfte denne gruppe. FH har sammen med AE udarbejdet en analyse, som viser et stort potentiale ved at løfte de svageste elever i dansk og matematik.

Forkortelse af SU-perioden for videregående uddannelser

Formandskabet bemærker, at en kortere SU-periode primært vil berøre studerende på kandidatuddannelser, der har både en bachelor- og en kandidatdel, hvilket er i tråd med en af Formandskabets tidligere anbefalinger, som vedrører omlægning af stipendier på kandidatdelen.

FH bemærker, at aftalen om en kortere SU-periode i høj grad rammer unge fra hjem med de højeste indkomster, fordi denne gruppe fylder meget blandt unge, der i dag tager en kandidatuddannelse. Men blandt dem som rammes, så mister unge fra hjem med de laveste indkomster mest, da disse unge i dag i højere grad bruger flere SU-klip. I forhold til sidstnævnte gruppe kan en kortere SU-periode således skade den sociale mobilitet, hvilket FH finder kritisk.

FH bemærker herudover, at der kan være en risiko for, at den nye aftale vil gøre det sværere at rekruttere til professionsuddannelserne på velfærdsområdet, hvilket vil være u hensigtsmæssigt, idet der er stor mangel på eksempelvis lærere, pædagoger og sygeplejersker.

Offentlig løn

Formandskabet gentager kritikken fra Produktivitetsrapporten 2024 hvor de mener, at den offentlige løndannelse er for ufleksibel, og at dette ikke er ændret med Løntreparten fra december 2023.

Formandskabet anerkender, at Trepartsaftalen afsætter 1 mia. kr. til bæredygtig og fleksibel løndannelse, og at der nedsættes partsudvalg, som skal drøfte løndannelsen. De er dog fortsat kritiske over for, at overenskomstaftalen fra 2024 fortsætter tendensen til ensarterede lønstigninger.

FH er glade for at være en del af en historisk trepart, der afhjælper rekrutteringsudfordringer, og hvor lønløftet indfases hurtigere, end regeringen oprindeligt lagde op til. FH understreger fortsat, at Trepartsaftalen om løn og arbejdsvilkår (2023) og OK24 i høj grad indeholder spor om den offentlige løndannelse, der peger fremad, men hvor de konkrete resultater må afvente parternes drøftelser. FH understreger, at Treparten ikke kan ses uafhængigt af OK24. Derudover indgår der i treparten en række spor: et udvalg for bæredygtig og fleksibel løndannelse, et statistikudvalg på det offentlige område, suspension af garantiordninger i OK24, 1 mia. kr. til bæredygtig og fleksibel løndannelse i OK 26. Derudover indeholdt OK24 historisk store organisationspuljer, som Treparten anerkender som bæredygtig og fleksibel løndannelse.

Kontanthjælpsaftaler

FH er enig med Vismændene i, at beskæftigelseseffekten af en arbejdspligt, der bygger på nytteindsats, er uklar. I stedet bør der i arbejdspligten lægges stor vægt på opkvalificering, dansk og småjob, som Vismændene påpeger, vil have en større positiv beskæftigelseseffekt. FH er også enig i, at en ydelsesreduktion kan have store utilsigtede negative konsekvenser, som udsættelse af bolig og øget marginalisering.

Øvrig klimapolitik

FH bakker op om anbefalingen om at nedsætte et ekspertudvalg, hvilket flugter med FH's egen anbefaling om et Klimatilpasningsråd fra FH's udspil Klimatilpasning til tiden (2022).

FH bemærker, at lokale klimaindsatser kan fungere som pilotprojekter, eller som foregangs-kommuner.

Ministeriernes konsekvensvurderinger

FH enige i, at der bør indregnes arbejdsudbudseffekter af at sænke boafgiften på baggrund af det nye grundlag om effekter af arv.

Når Formandskabet skal vurdere regnereglerne, er det vigtigt at anbefalingerne har betydning, og at der bliver fulgt op. FH bakker op om en tidsfrist for at følge eller forholde sig til de anbefalinger, som Vismændene foreslår.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Aktuelle udsigter for dansk økonomi

FH er enig i, at dansk økonomi klarer sig bedre end ventet. Arbejdsmarkedet viser fortsat fremgang, og der er ikke længere tale om afmatning eller sågar en blød landing for økonomien. FH deler ikke vurderingen af, at finanspolitikken bør strammes op. Det skal ses i lyset af, at inflationen i Danmark og euro-området er ved at være normaliseret. Derudover kan en stor del af Vismændenes opgørelse af finanseffekten henføres til øgede forsvarsudgifter, hvor Vismændene selv peger på, at aktivitetsevirkningen af forsvarsudgifterne er yderst usikker.

Skal der stramminger til, vil FH gerne fremhæve, at Vismændene selv peger på muligheden for at udskyde skattelettelser.

FH vurderer ikke, at de høje aftalte lønstigninger behøver føre til et nævneværdigt forøget indenlandsk inflationspres. Den hidtidige inflation har i høj grad været drevet af udefra kommende prishok, og reallønnen er fortsat lavere end niveauet fra 2022. Samtidig er produktiviteten steget.

Offentlige finanser frem mod 2030

FH kvitterer for, at formandskabet igen opgør råderummet, og at der er fokus på det tilbageværende råderum efter demografi- og velstandskorrektion af det offentlige forbrug samt forsvar. FH undrer sig dog over beregningen af demografi- og velstandskorrektion, da beløbet hertil er markant lavere, end det Finansministeriet forudsætter. Derudover er det uklart, hvad der indgår i opgørelsen, og uklart hvilke kriterier der anvendes, for at inkludere udvalgte politiske aftaler. Eksempelvis er lønløftet inddraget som brug af råderum, men det er jo finansieret andetsteds.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Det er et relevant og interessant kapitel med gode analyser. FH hæfter sig ved, at arv øger indkomstuligheden, mens boafgiften dæmper indkomstuligheden. FH kunne godt have ønsket en mere detaljeret fordelingsanalyse, da forskellene indenfor det 10. indkomst og formuedecil

må forventes at være meget store. Det ville således have været relevant også at vise effekten af arv på arbejdsudbud særskilt for top 1 pct.

Samtidig har arv en negativ virkning på arvtagerens arbejdsudbud, hvilket dæmpes af boafgiften, der reducerer arvens størrelse.

Det er helt rigtig set af Vismændene, at virkningen på arbejdsudbuddet bør indgå i ministeriernes effektberegninger af ændringer i boafgiften. Det giver mere retvisende beregninger og mulighed for en bedre politisk prioritering. Boafgiften lempes som led i den aftalte personskattereform med 80 mio. kr. i 2026 stigende til 200 mio. kr. i 2030. Skattetabet er imidlertid undervurderet, da der ikke er taget højde for, at lempelsen vil have en negativ effekt på arbejdsudbuddet. FH vil opfordre regeringen til at efterleve Vismændenes anbefalinger fremover, så de økonomiske konsekvensberegninger bliver mere fyldestgørende på det område.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

Overordnet vurderer Formandskabet, at der er empirisk grundlag for at indregne deltagelseffekter ved ændringer i beskattningen af arbejdsindkomst, men at der er betydelig usikkerhed forbundet med at opgøre den præcise størrelsesorden.

Formandskabet fokuserer på to internationale studier, der estimerer deltagelseffekter for bl.a. Danmark, og som finder højere adfærdseffekter end dem, ministerierne indregner i sine regnearter. Formandskabet beskriver dog, at studierne resultater hver for sig ikke er statistisk signifikante.

FH kvitterer for, at Vismændene gennemgår regnearterne på området. FH er dog kritiske overfor, at Vismændene finder det retvisende at beregne en adfærdspareparameter ud fra to studier, hvor resultaterne ikke er statistisk signifikante. Særligt når Vismændene selv understreger, at der er stor usikkerhed om størrelsesordenen af adfærdspareparameteren.

FH mener derudover, at det er problematisk når adfærdspareparameteren for arbejdsindkomst i vid udstrækning overføres til andre områder, herunder afgiftsområdet, når der ikke er empirisk evidens for det. Vismændene påpeger problemstillingen, men nøjes med at anbefale, at ministerierne i højere grad og mere eksplicit bør deklarerer, når regnearterprincipper på et område overføres til et andet.

FH er enig med Formandskabet i, at det empiriske grundlag vedrørende deltagelseffekten i Danmark skal styrkes.

3F – FAGLIGT FÆLLES FORBUND

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Vismændenes anbefaling om en strammere finanspolitik for 2025, end der er lagt op til, står især på deres vurdering om et stigende kapacitetspres på arbejdsmarkedet fra 2023 til 2024. Desuden af den høje finanseffekt i 2024. Det er svært at finde andre faktorer, der viser at, at

kapacitetspresset i vores økonomi skulle være vokset svarende til Vismændenes vurdering. Godt nok er lønstigningerne accelereret, men det afspejler overenskomstforhandlingerne fra 2023 og den aftalte indhentning af den foregående periodes reallønstab, snarere end et overophedet arbejdsmarked. Både den samlede og 3F's ledighed har været stigende siden foråret 2022. Det er også en klar indikation på et aftagende pres på arbejdsmarkedet. Vi er derfor ikke enige i Vismændenes vurdering af et voksende kapacitetspres i dansk økonomi og noterer i den forbindelse, at både Finansministeriet og Nationalbanken vurderer, at presset på arbejdsmarkedet har været aftagende efter 2022.

Mener Vismændene virkelig, der skal strammes næste år, burde de anbefale, at de skattelettelser, man begynder at dele ud, annulleres. Den offentlige velfærd har ifølge Finansministeriet de sidste 10 år ikke en gang kunnet følge den demografiske udvikling, og væksten i velfærden har gennemsnitlig ligget på 1/3 af den stigning, der kræves, hvis velfærden både skal følge demografi og velstanden og dermed tiden. Der er derfor ikke noget at sige til, hvis danskerne føler, at velfærden halter, og det er oplagt ikke her der skal spares.

Den markante forværring af den faktiske offentlige saldo virker noget mystisk i lyset af den opjusterede konjunktursituation. At den strukturelle saldo i udgangsåret 2023 ikke er opjusteret mere end ¼ procent af BNP er også overraskende i lyset af dels den opjusterede strukturelle beskæftigelse (cirka 30.000 personer), samt at det offentlige forbrug sidste år landede mange milliarder under det, der blev skønnet i efteråret.

Selvom det er svært at forholde sig meget præcist til Vismændenes opgørelse af råderummet og af det "frie råderum", peger den på, at der er relativt mange frie penge frem mod 2030. Det er glædeligt, og det bekræfter, at det krisebillede, som regeringsgrundlaget blev skrevet på, var forfejlet.

Finanseffekten af forsvarsudgifterne virker noget spekulativ, og det kan konstateres, at Finansministeriet har en markant lavere opgørelse af finanseffekten i 2024, mens 2025 er identisk. At det offentlige forbrug i år skulle vokse med 35 milliarder 2024-kroner svarende til 5,2 procent, virker helt ekstremt. Det kan ikke forklares alene af øgede forsvarsudgifter. Det kalder på en nærmere forklaring, da det må være en afgørende faktor for, at Vismændenes har så stor en finanseffekt. Det understreger samtidig, at der er brug for finanspolitiske opgørelser, der renser for de øgede udgifter til forsvar og Ukraine, så den underliggende udvikling bliver mere synlig. Det gælder både det offentlige forbrug, den faktiske og den strukturelle saldo.

De store opjusteringer, vi har set af den strukturelle beskæftigelse i år, kommer kun i beskeden grad fra nye store reformer eller lempet adgang for arbejdskraft fra 3. lande. De kommer i stedet, fordi grænserne på arbejdsmarkedet flytter sig, når det går godt, og der er pres på. Og fordi vi har gode løn- og arbejdsvilkår, der gør det attraktivt at komme til Danmark for at arbejde. Der mangler således en bredere erkendelse af, at vores arbejdsmarked er som en sportsudøver, der kommer i bedre og bedre form, i takt med at der trænes hårdt, og kapacitetsgrænsen testes af. Vi skal derfor også passe på med at bremse økonomien. Beskæftigelsen er steget 11.000 personer alene i årets først tre måneder. Det rækker i det hele taget langt ud over de vildeste drømme i dansk erhvervsliv, at der har været adgang til så meget arbejdskraft, som vi har set

de senere år, helt uden nye reformer eller større lempelser for adgang for arbejdskraft fra 3. lande. Det er tankevækkende.

Er der en faktor, der tilsyneladende har bremset væksten i dansk økonomi de senere år, er det produktiviteten. Det dokumenteres i vismandsrapporten og Nationalbanken har også for nylig vist det i en større analyse af det danske arbejdsmarked. Nationalbanken mener paradoksalt nok, at det er de lave lønstigninger efter Corona, der har været med til at begrænse produktivtetsvæksten. Så i stedet for at blive ved med at beklage sig over, at der mangler arbejdskraft, bør erhvervslivet skifte fokus til investeringer i ny teknologi, innovation og omstillinger af arbejdsgange – forhold der øger produktivtetsvæksten.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

3F vil gerne kvittere for et spændende og relevant kapitel, hvor særligt hovedanalysen omkring arvens indflydelse på beskæftigelsesfrekvens og arbejdstid er interessant. At analysen peger på signifikante fald i både løn, beskæftigelse og arbejdstid for folk, der arver, vidner om stærke og robuste resultater. På samme måde synes resultaterne at være klare i forhold til, at personer, der modtager den største arv, også er dem, der reagerer mest. Der er således større beskæftigelseseffekter for arvinger til de største efterladte formuer. Man vil alt andet lige kunne forstærke arbejdsudbudseffekterne ved en progressiv arvebeskatning, der som afledt effekt vil give et endnu større provenu.

3F har tidligere foreslået en progressiv bo- og gaveafgift, hvor dem, der arver mest, også betaler en højere skat. Med resultaterne fra rapporten vil det ikke alene give et provenu til statskassen. Det vil også reducere uligheden og det vil samtidig sikre et større arbejdsudbud.

Vi er også enige i, at man ud fra ministeriernes generelle konsistensprincip bør indregne boafgiften på samme måde, som man i dag indregner ændringer i personfradraget. Det vil samtidig give mere nøjagtige beregninger og muliggør en bedre politisk prioritering.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

Det er et meget relevant kapitel, men den konkrete anvendelse fra de to fremhævede studier i kapitlet er meget kritisabel. Vismændene fremhæver selv "validitet" som afgørende for at vurdere en regneregulering. Det gælder blandt andet, at regneprincipperne skal bygge på empiriske studier, der har en høj "intern validitet" med en troværdig identifikation af årsagssammenhænge. Ligeledes at studierne ideelt set bør være foretaget for Danmark eller i hvert fald for lande, der minder om Danmark på relevante parametre. Begge de to studier, Vismændene bruger, indeholder resultater for Danmark, det ene dog for en periode der ligger længere tilbage i tiden. Den interne validitet er – som Vismændene selv angiver – lav i begge tilfælde, og resultaterne for Danmark i det nyeste studie er ikke engang signifikante. Validiteten må derfor samlet betegnes som lav, og Vismændene burde derfor have holdt sig fra at anvende dem til konkrete beregninger, da det giver indtryk af, at ministerierne regner for konservativt. Det er der ikke belæg for at konkludere, og spørgsmålet er i det hele taget, om der, givet manglende fokuserede, danske studier, er tilstrækkelig empirisk evidens for at lave beregninger af deltagelses-effekter.

DANSK METAL

Konjunkturer

Vismændene har opjusteret deres prognose for dansk økonomi. Væksten i år ventes at lande på 2,6 procent. I efterårsrapporten forventede vismændene en vækst på blot 1,3 procent. Tilsvarende er væksten opjusteret til 1,5 procent i 2025 mod tidligere 0,6 procent.

Beskæftigelsen ventes i hele prognoseperioden at ligge over sit strukturelle niveau, som groft sagt er beskæftigelsen i en normal konjunktursituation. På trods af afmatningen, vil der altså fortsat være stor rift om arbejdskraften de kommende år.

Det afspejler sig også i lønstigningerne, og samtidig forventer vismændene, at reallønstabet fra 2022 bliver indhentet i 2024.

På trods af de højere lønstigninger forventer vismændene ikke noget stort inflationspres. Vismændene påpeger, at virksomhederne ikke nødvendigvis overfører de højere lønomkostninger fuldt ud i salgspriserne.

Dansk Metal deler denne optimisme. Lønstigningerne er accelereret i den private sektor, men inflationen og kerneinflationen er fortsat faldende.

Selvom lønstigningerne aktuelt er de højeste i 25 år, er reallønnen dog ikke genskabt endnu. Reallønnen ligger fortsat ca. 2,5 procent under niveauet, før priserne gik amok.

Lønningerne får dog endnu et boost i år, fordi fritvalgslønkontoen er blevet øget fra 7 til 9 procent. Det kan dog først ses i tallene fra andet kvartal 2024.

Meget kommer til at afhænge af de lokale lønforhandlinger, men lønmodtagernes forhandlingsposition er fortsat rigtig god.

Arbejdsløsheden er meget lav, og antallet af nyopslåede stillinger er lige så højt som i tiden før coronakrisen, hvor arbejdsgiverne også klagede over mangel på arbejdskraft.

Dansk Metal mener, at manglen på arbejdskraft skaber en sund konkurrence.

Konkurrencen sikrer, at lønmodtagerne kommer hen til de mest produktive virksomheder, som har råd til at betale bedre lønninger. Og det er en vigtig markedsmekanisme, som er med til at gøre os mere velstående, fordi vi får et bedre match. Det øger ikke bare omsætningen hos de virksomheder, som har held til at tiltrække flere medarbejdere, og derfor kan tage flere ordrer ind, men lønmodtagerne oplever også en højere velstand, fordi de får en bedre løn.

Trods de højere lønstigninger er konkurrenceevnen ikke i fare. Lønstigningerne i udlandet har i en lang periode været højere end i Danmark, og den danske industri har i en lang årrække haft en højere produktivitetsvækst end sine udenlandske konkurrenter.

Mange i debatten om mangel på arbejdskraft glemmer også, at den store appetit på medarbejdere har betydet, at flere fra kanten af arbejdsmarkedet har fået foden inden for døren. For eksempel er antallet af langtidsledige historisk lavt, og det samme er antallet af kontanthjælpsmodtagere. Og aldrig før har så mange ikkevestlige indvandrere været i arbejde som i dag. Det er en kæmpe succes, og vi havde næppe fået så mange mennesker fra kanten af arbejdsmarkedet i arbejde, hvis det ikke havde været for manglen på arbejdskraft.

Endelig er manglen på arbejdskraft også en god anledning til, at man i virksomheden overvejer, om der er nogle arbejdsgange, der kan automatiseres eller digitaliseres. Det vil ikke bare frigøre arbejdskraft, det vil også øge produktiviteten og dermed gøre virksomheden mere konkurrencedygtig, så den i fremtiden bedre kan tiltrække nye medarbejdere gennem bedre løn og arbejdsforhold.

Den høje beskæftigelse betyder også, at stillingen på de offentlige finanser er rigtig god.

Finansministeriet har opjusteret råderummet med yderligere 11 mia. kr. Vismændene mener dog, at det ekstra råderum ikke skal bruges nu.

Det er Dansk Metal ikke enige i. Vores erhvervshavne har brug for en kærlig hånd. Opførelsen af havvindmølleparkerne kræver, at sejlrenderne i vores erhvervshavne gøres dybere, og havnekajerne kan flere steder ikke bære de store elementer til havvindmøller.

Samtidig er der brug for initiativer til at øge investeringerne i robotter og anden ny teknologi i de små og mellemstore virksomheder.

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Forsvarsindkøb

Vismændene udtrykker endnu engang deres skepsis over for modkøbsaftaler med udenlandske leverandører af forsvarsmateriel, hvilket er en indirekte form for statsstøtte til danske underleverandører.

Dansk metal mener, at det i en tid med krig i Europa giver god mening at have en forsvarsindustri.

Hele lovkomplekset, som omgiver forsvarsindustripolitikken, bygger på netop præmissen om, at der er et sikkerhedsaspekt af forsvarsindustripolitikken. EU-retten er for eksempel designet, således (Lissabontraktatens artikel 346), at lande netop helt kan undgå udbud og de normale konkurrenceretlige spilleregler og tildele nationale virksomheder ordrer, hvis det involverer spørgsmål om national sikkerhed. I dette ligger jo netop en erkendelse af, at det er en præmie for et lands sikkerhed, at man har kritisk forsvarsindustri på egne hænder.

Offentlig løn

Vismændene mener, at den offentlige løndannelse er for ufleksibel, og at dette ikke er ændret med Løntreparten fra december 2023.

De henviser til Lønstrukturkomitéen, der viser, at offentligt ansatte indbyrdes igennem tiden har haft stort set samme procentuelle lønstigning. Det indebærer, at lønnen ikke kan medvirke til at løse rekrutteringsudfordringer der, hvor der er mangel på arbejdskraft.

Vismændene er samtidig kritiske over for, at overenskomststafalen fra 2024 fortsætter tendensen til ensarterede lønstigninger.

Det er Dansk Metal helt enige i. Man bør i den offentlige sektor arbejde for en mere decentral løndannelse med flere lokale og individuelle lønforhandlinger.

Kapitel III: Arv og Arbejdsudbud

Vismændene viser i deres analyse, at arv reducerer arbejdsudbuddet, fordi den, der arver, vil købe sig mere fritid med den nye formue.

Dansk Metal takker vismændene for gennemgangen, som tydeligt viser de negative effekter på arbejdsudbuddet af arv. Derfor er det også en dårlig idé, når politikerne vil sænke arveafgiften. Det gælder også arveafgiften for virksomhedsarvinger, hvor vismændene sammen med OECD tidligere har påpeget, at en lavere arveafgift for virksomhedsarvinger kan skade produktiviteten.

Vismændenes anbefaler desuden, at ministerierne fremover inddrager effekter på arbejdsudbuddet ved beregninger på ændringer i arveafgiften. Det bakker Dansk Metal op om.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

De økonomiske ministerier har i foråret 2024 præsenteret nye principper for indregning af deltagelseeffekter ved personskatter. DØRS har til formål at vurdere regneprincipperne.

DØRS roser, at principperne bliver taget til revision, og der nu fokuseres mere på beskæftigelseeffekterne og ikke ledighedseffekterne, da det er mere i tråd med litteraturen.

Ministerier opjusterer adfærdsparametrene fra 0,1 til 0,15, hvilket betyder, at folk reagerer mere ved at ændre i indkomstskatterne end før antaget. DØRS mener, at de 0,15 er for lavt, men anerkender, at de to studier, der peger på højere deltagelseeffekt, ikke er statistisk signifikante.

Dansk Metal takker for gennemgangen. Dansk Metal er dog kritiske over for, at resultaterne i vid udstrækning overføres til andre områder, herunder afgiftsområdet, når der ikke er empirisk evidens for det. Vismændene påpeger problemstillingen, men nøjes med at anbefale, at ministerierne i højere grad og mere eksplicit bør dokumentere, når regneprincipper på ét område overføres til et andet.

AKADEMIKERNE

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Det økonomiske råderum og finanspolitikken

Formandskabet opfordrer til at stramme finanspolitikken i lyset af konjunktursituationen, og fordi finanspolitikken i forvejen bidrager positivt til aktiviteten i samfundet. Samtidig opfordrer formandskabet til at være varsomme med at bruge det økonomiske råderum.

Vi er på linje med formandskabets hensyn til finanspolitisk tilbageholdenhed. Vi bakker også op om opfordringen til, at det økonomiske råderum forvaltes forsigtigt. Det er dog ikke ensbetydende med, at man ikke kan forvalte råderummet, så længe det gøres ansvarligt.

Vi mener, det er oplagt at prioritere tiltag, der ikke giver øget økonomisk aktivitet på kort sigt, men øger produktiviteten på langt sigt. Uddannelse og forskning bør prioriteres i den økonomiske politik. På kort sigt mener vi, det er relevant at se på følgende tiltag:

- Fradrag for virksomhedernes investeringer i forskning og udvikling hæves til 130 pct. Vi vil i den forbindelse henvise til OECD's seneste notat om skatteincitamenter ift. forskning og udvikling, som viser, at Danmark ligger helt i bund i forhold til alle andre OECD-lande inkl. Sverige og Norge.²
- Modregning af EU-midler i det nationale budget for offentlig forskning fjernes. Den nuværende ordning med modregning giver forkerte incitamenter.
- Målsætningen for niveauet af investeringer i offentlig forskning hæves til 1,5 pct. af BNP. Det bør være en langsigtet målsætning at få hævet niveauet, så Danmark kan indtage en førerposition.

Offentlige lønninger

Vi deler formandskabets bekymring om den offentlige lønmodel, som på nogle punkter er mere rigid, end den kunne være. Men vi mener, at formandskabet mangler fokus på den allerstørste udfordring for den offentlige løndannelse, nemlig politisering.

Det fremhæves i rapporten, at trepartsaftalen fra efteråret 2023 havde til formål at håndtere rekrutteringsmæssige udfordringer. Men det er en efterrationalisering. Trepartsaftalen kom i stand, fordi nogle grupper i den offentlige sektor mente at blive underbetalt, og fordi man politisk ønskede at hæve lønnen for disse grupper – dette var et valgkampsløfte. Argumentet om rekruttering kom først for alvor i spil, fordi Lønstrukturkomiteen viste, at de pågældende grupper faktisk ikke ligger lavt lønmæssigt. Det virker til, at man manglede et argument, og det blev så rekruttering.

Vi skal i den kommende tid arbejde med at genformulere lønmodellen i den offentlige sektor i de udvalg, der blev etableret med trepartsaftalen. Vi mener, at formandskabet i den sammenhæng

2) <https://www.oecd.org/innovation/tax-incentives-rd-innovation/rntax-incentives-highlights-april-2024.pdf>

bør have fokus på at forhindre yderligere centralisering og politisering af løndannelsen. Det gælder både situationer, hvor man fra politisk hold fordeler lønkronerne som i treparten, men også andre former for centralisering, hvor pengene fordeles efter dessiner og retningslinjer, som fastsættes centralt. Vi mener ikke, at central planlægning vil gavne den offentlige sektor.

Forkortelse af SU-perioden

Formandskabet mener, at SU-reformen fra december 2023, hvor det sjette SU-år fjernes, er udmærket. Vi deler ikke formandskabets vurdering af tre grunde:

- Vi kan, at det sjette SU-år overvejende benyttes af personer, der skifter studie.³ Det er bekymrende, hvis en kortere SU-periode indebærer flere ikke-færdiggjorte uddannelser. Og det er selvfølgelig også et problem, hvis unge fastholdes på uddannelser, som de ikke ønsker.
- Det er uhensigtsmæssigt at indføre reformer af denne type med tilbagevirkende kraft. Det betyder, at unge, der er forsinket eller har skiftet studie, bliver straffet økonomisk på en måde, som de ikke har kunnet forudse.
- Som det er nu, bidrager de universitetsuddannede klart mest til fælleskassen, også når der tages højde for udgifter til SU og uddannelse. Det er vigtigt, at der er opbakning til denne omfordeling, og det kræver, at der er fordele for den gruppe også.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Udenlandsk arbejdskraft

Formandskabet pointerer, at en stor del af beskæftigelsesfremgangen de senere år skyldes højere beskæftigelse blandt udenlandske statsborgere. Det synes vi, er glædeligt.

For de højtuddannede ser vi kun i mindre grad problemer med social dumping og ringe integration. Den primære udfordring er nærmere at få gjort det attraktivt for højtuddannede at være og arbejde i Danmark. Dette er også relateret til de forhold omkring beskatning, som behandles i rapportens kapitel 4.

Som det er nu, er det vanskeligt at arbejde for at gøre det attraktivt for udenlandske højtuddannede at bo og arbejde i Danmark, fordi modstanden mod udenlandsk arbejdskraft er stor på andre dele af arbejdsmarkedet. Vi har derfor foreslået, at der udarbejdes en national strategi for international arbejdskraft, så vi kan tiltrække højtuddannede, uden at vi samtidig får flere udfordringer med social dumping og integration.

3) <https://www.akademikerne.dk/ekstra-su-bruges-i-hoej-grad-af-studerende-der-skifter-studie-3/>

Beskæftigelsesfremgang i medicinalindustrien

Formandskabet pointerer, at industrien er den branche i Danmark, som tegner sig for den største antalsmæssige beskæftigelsesfremgang de senere år, og at medicinalindustrien har haft et særdeles positivt bidrag til BNP-væksten.

Vi mener, det er vigtigt at pointere, at medicinalindustrien er videnstung, og at den vækst, som den har bibragt de seneste år, i høj grad afspejler forskning, udvikling og et højt vidensniveau.

Industrien er generelt i stigende grad afhængig af højtuddannede medarbejdere. Siden 2008 er antallet af akademikere i industrien vokset med 25.000 årsværk, herunder knap 10.000 i medicinalindustrien. I samme periode er antallet af faglærte i industrien reduceret med 26.000, og antallet af ufaglærte er reduceret med 47.000.

Vi mener, det bør rejse en debat om, hvilke faggrupper der er behov for i den konkurrenceudsatte del af økonomien, og hvordan vi skal indrette arbejdsmarkedspolitikken og den økonomiske politik for at håndtere disse realiteter.

DI – DANSK INDUSTRI

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Vismændene vurderer et behov for en strammere finanspolitik i 2024. I 2025 anbefaler Vismændene, at kommune- og regionsforhandlinger samt finanslovsforslaget bør tilrettelægges med en mindre aktivitetsvirkning end lagt til grund for nærværende vurdering. Efter vurderingens afslutning har SVM-regeringen annonceret, at de forventer at lempe finanspolitikken med yderligere 4 mia. kr. i 2025. Denne lempelse vil øge aktivitetsniveauet yderligere, og DI deler derfor klart Vismændenes anbefaling om en strammere finanspolitik.

I lyset af konjunktursituationen fraråder Vismændene, at der indgås såkaldte modkøbsaftaler i forbindelse med indkøb af forsvarsmateriel for at nedbringe aktiviteten i Danmark. DI mener, at der er andre og mere målrettede konjunkturværktøjer, som vil være mere relevante at bringe i spil. Fx at reducere væksten i det offentlige forbrug i 2025.

Vismændene forventer en opjustering af det finanspolitiske råderum som følge af, at den strukturelle beskæftigelse opjusteres med godt 30.000 personer. DI mener, at udmøntningen naturligvis skal tilrettelægges i forhold til konjunktursituationen, men at det er ansvarligt at udmønte det ekstra råderum frem mod 2030. Det skal især ses i lyset af, at der i forvejen er en buffer på ca. 6 mia. kr. samt at der ventes en yderligere opjustering af det frie råderum, når der kommer en ny befolkningsprognose.

DI er uenige i Vismændenes anbefaling om at afvikle både DIS-ordningen og tonnageskatten, da de ignorerer de uoprettelige skader, det vil have på Danmark som én af verdens førende søfartsnationer. Det relevante sammenligningsgrundlag for danske rederivirksomheder er ikke

det øvrige danske erhvervsliv, men derimod rammevilkårene i resten af verdens førende søfartsnationer. Derfor er det afgørende, at der ikke pilles ved hverken DIS-ordningen eller tonageskatten.

DI vil gerne tilslutte sig Vismændenes roser af Skatteministeriets og Finansministeriets præsentation af nye og veldokumenterede regneprincipper for ændringer i personskatten. DI vil samtidigt tilslutte sig Vismændenes vurdering af, at deltagelseeffekterne fortsat må forventes at være for beskedne i ministeriernes regnemodeller. DI tilslutter sig også vismændenes forslag om et "Følg-eller-forklar-princip", hvormed de økonomiske ministerier skal afgive deres faglige redegørelse for, at deres regnemetoder er retvisende, hvis ny forskning skulle udfordre dem.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Vismændene skønner, at dansk økonomi vil vokse med 2,6 pct. i 2024 og 1,5 pct. i 2025. Vismændene finder, at en stor del af væksten har været og vil være drevet *merchanding og processing*. DI vil gerne rose Vismændene for at sætte fokus på virksomhedernes udenlandske aktiviteter (koncentreret på meget få virksomheder), da disse har stor betydning for fortolkningen af udviklingen i dansk økonomi.

DI er meget enig i Vismændenes vurdering af konjunktursituationen. DI forventer dog lidt højere vækst, og vi venter, at beskæftigelsen vil stige svagt i 2025 frem for at falde, som Vismændene skønner. DI mener dermed, at der er et større pres på arbejdsmarkedet næste år.

Samlet set er det vismændenes vurdering, at der er behov for en strammere finanspolitik, når finanspolitikken for 2025 skal udmøntes i forbindelse med økonomiaftalerne og finanslovsforslaget i august. DI er enige med Vismændene i, at finanspolitikken skal strammes.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Vismændene finder, at arv har en negativ effekt på arbejdsudbuddet ved både at reducere arvmottagers beskæftigelsesfrekvens og antal ydede arbejdstimer. Således anfører Vismændene, at ændringer i fx bo- og gaveafgiften vil påvirke både deltagelses- og timeeffekten og anbefaler på den baggrund, at ministerierne fremover indregner en arbejdsudbudseffekt af ændringer i boafgiften, som for timeeffekten størrelsesmæssigt svarer til effekten, der i forvejen anvendes ved ændringer i personfradraget mv.

DI mener, at det altid er fornuftigt, at ministerierne justerer deres regneprincipper i lyset af relevant forskning. I det lys bør en ændring i regnemetoderne som minimum basere sig på data fra Danmark eller de lande (i særligt Norden), der har arveafgifter, der minder om den danske.

Derudover mener DI, at der også kan være argumenter for, at ændringer i arveafgifter kan have en positiv bruttoeffekt for arbejdsudbuddet, som bør medtages i tilfælde af ændringer i renessmodellerne. Fx kan boafgiftens størrelse korrelere negativt med incitament til at opbygge formue, der kan arves. Dette kan både have en negativ effekt på opsparingen, men også på arbejdsudbudet, fordi det kan have indflydelse på deres beslutning om at blive længere på arbejdsmarkedet eller forblive på et højt timetal.

Vismændenes analyse kan næppe bruges i forhold til det igangværende arbejde med at lempe skattereglerne i forbindelse med generationsskifte af egentlige virksomheder. Der er markant forskel mellem på den ene side at arve en formue, der er bundet op på let-omsættelige aktiver, og så at arve en egentlig driftsvirksomhed (uanset dennes værdi). Ændringer i bo- og gaveafgiften for virksomheder bør ikke sammenlignes 1:1 med den tilsvarende bo- og gaveafgift på almindelig arv.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

I sin gennemgang finder Vismændene generelt, at deltagelseeffekterne ved ændringer i personskatten undervurderes af centraladministrationen. DI er enige med Vismændene i, at der er grundlag for at foretage en yderligere opjustering af deltagelseeffekten ved ændringer i personskatten, idet beskæftigelseeffekten kan være kraftigt undervurderet og derfor kan give et misvisende billede af de konkrete skatteændrings effekt på beskæftigelsen. Beskæftigelseeffekten har relativt stor betydning for selvfinansieringsgraderne ved forskellige ændringer i personskatten. Et for lavt beskæftigelsesniveau kan medføre, at provenueeffekten ved en given ændring i personskatten kan hhv. over- eller undervurderes.

Vismændene påpeger, at der ikke medregnes den deltagelseeffekt, der kan være ved personskatteændringerens tendens til fx at fastholde og tiltrække udenlandsk arbejdskraft. DI anbefaler, at der også tages højde for personbeskatningens effekt på virksomhederne mulighed for at fastholde og tiltrække udenlandsk arbejdskraft, når der foretages beregninger af særligt top- og top-topskattens deltagelseeffekter.

SMVDANMARK

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Finanspolitik og offentlige finanser

Formandskabet mener, at gunstige konjunkturodsigter og en i udgangspunktet lempelig finanspolitik tilsiger, at en strammere finanspolitik vil være passende.

Det fortjener gentagelse, at regeringen prioriterer en meget stor andel af sit finanspolitiske råderum frem mod 2030 på øget offentligt forbrug. Risikoen for, at den prioritering (alt andet lige) reducerer den samlede beskæftigelse, produktivitet og dermed kapacitet i økonomien er høj.

Samtidig er råderummet opjusteret gentagne gange. Lavere fødselstal må ventes at reducere det demografiske træk (og dermed også det velstandskorrigerede demografiske træk) med op til en femtedel frem mod 2030. Dermed opnår regeringen et "frit råderum" på mange flere milliarder, end hvad der var lagt op til i 2030-planen.

Når det finanspolitiske råderum skal udmøntes, er det efter SMVdanmarks mening derfor oplagt at lempe skattetrykket, således arbejde, produktivitet og opsparing ikke straffes i samme omfang som nu.

I modsætning til offentligt forbrug, så vil lavere beskatning af husholdningerne på den ene side øge økonomiens kapacitet, mens en del af besparelsen vil gå til import og opsparing. Den form for begavet strukturpolitik kan således også vise sig at være god konjunkturpolitik.

Statsstøtte til virksomheder

SMVdanmark er enig med formandskabet og regeringen i behovet for sanering af erhvervsstøtten og mener grundlæggende, at al erhvervsstøtte bør udfases. Derfor kan SMVdanmark acceptere, at små- og mellemstore virksomheders momskredittider forringes, forudsat at provenuet går til at forbedre vilkårene for alle danske virksomheder.

Derfor er det uheldigt, at hovedparten af de frigjorte midler fra saneringen skal anvendes til nye former for erhvervsstøtte i form af et permanent forhøjet FoU-afdrag og en særlig lav bo- og gaveafgift til bestemte former for arv.

Begge dele har formandskabet tidligere problematiseret. Ekspertudvalget har også påpeget de betydelige administrative omkostninger og det lave samfundsmæssige afkast ved nedsættelsen af arveafgiften ved generationsskifte. Fokus bør være på at afskaffe de ordninger, der har de dårligste økonomiske effekter og ikke de politisk mest belejlige.

Set i forhold til regeringens øvrige målsætninger om at understøtte iværksætteriet og løfte beskæftigelsen med 4.000 personer kunne formandskabet have foreslået en harmonisering af aktie- og kapitalindkomstbeskatningen som en oplagt vej hertil. Den nuværende høje beskatning af kapitalindkomst påvirker direkte individers incitament til at arbejde og spare op, hvilket igen reducerer deres fremtidige forbrugsmuligheder og dermed deres arbejdsudbud.

Offentlige lønninger

SMVdanmark er enig med formandskabet i, at manglende fleksibilitet i den offentlige løndannelse er dybt uhensigtsmæssigt. Lønninger er centrale for medarbejdernes motivation og rekruttering, og det er vanskeligt at optimere ressourceanvendelsen, hvis det ikke er muligt at tilpasse lønniveauet de faktiske behov. Produktivitetskommissionen problematiserede for et årti siden udfordringerne med løndannelsen i den offentlige sektor.

Manglende fleksibilitet i løndannelsen er en naturlig konsekvens af, at den offentlige sektor er et *de facto* monopol (og monopson), hvad velfærdsydelse angår. Det samme antyder formandskabet, når den påpeger at trepartsaftalen ikke løser de underliggende strukturelle udfordringer.

Et opgør med dette monopol er den oplagte vej til at sikre større fleksibilitet i løndannelsen.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

På trods af de gunstige konjunkturudsigter, er det en vigtig pointe, at SMV'erne har mere pessimistiske konjunkturforsventninger end de store indenfor en række forskellige brancher. Det gør sig særligt gældende indenfor byggeriet og industrien.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Formandskabet anbefaler, at ministerierne indregner en indkomsteffekt på arbejdsudbuddet af ændringer i boafgiften, som størrelsesmæssigt svarer til effekten, der i forvejen anvendes ved ændringer i personfradraget mv.

SMVdanmark har svært ved at forstå, hvorfor formandskabet anbefaler indregning af en effekt på arvemodtagerens arbejdsudbud, mens der samtidig helt ses bort fra effekten af en formueskat på arveladerens arbejdsudbud og opsparingsadfærd – selvom fortegnet hvad sidstnævnte angår nødvendigvis trækker i anden retning.

Det er uklart, om god skik for Finansministeriets regneregler indebærer, at små effekter på én bestemt gruppe, der berøres af en skatteændring skal medregnes, mens effekten på den gruppe, som reelt har langt bedre muligheder for at tilrettelægge sin adfærd ud fra skattesatsen helt ignoreres. Formandskabet begrundet det ensidige fokus ud fra, at en effekt på arveladere er vanskelig at måle.

At den skulle være vanskelig at måle, er absolut ikke det samme som, at den ikke er uvæsentlig.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse.

Formandskabet vurderer, at størrelsen af den indregnede deltagelseeffekt meget vel er større end, hvad ministerierne selv indregner. SMVdanmark kvitterer for en spændende og relevant faglig diskussion.

LANDBRUG & FØDEVARER

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Ekspertgruppen for fremtidens erhvervsstøtte

DØRS-formandskabet er enige med Ekspertgruppen for fremtidens erhvervsstøtte (Frigast-udvalget) i at udfase den såkaldte bondegårdsregel – en ordning, der medfører, at landbrugets produktionsjord vurderes lavere end værdien i fri handel. Landbrug & Fødevarer (L&F) er ikke enige i dette, da det vil svække konkurrenceevnen for danske landbrug, da andre lande ikke beskatter produktionsjord. Derudover er landbruget det eneste erhverv i Danmark, som beskattes af deres produktionsapparat, hvorfor der vil være en konkurrenceforvriddning til andre erhverv i Danmark, hvis reglen afskaffes. Ligeledes bevirker en udfasning af reglen en markant større skattebetaling, som vil belaste bedrifternes økonomi og likviditet og dermed begrænse mulighederne for at lave investeringer i tiltag, der fx fremmer den grønne omstilling.

Formandskabet anbefaler, at landbrugsjord beskattes med samme skattesats som andre anvendelser af jorden. Det er L&F ikke enig i, da højere ejendomsskatter vil medføre, at det bliver væsentligt dyrere at drive landbrug og derved sværere for landbrugsvirksomheder at videreudvikle bedriften til gavn for den grønne omstilling og bevaring af arbejdspladser i landdistrikterne. Derudover vil en højere grundskyldspromille svække konkurrenceevnen for danske landbrug, da andre lande ikke beskatter produktionsjord.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Aktuelle udsigter for dansk økonomi

L&F deler overordnet set formandskabets vurdering af den aktuelle konjunktursituation i Danmark og internationalt. Vækstbidraget fra merchanding og processing ventes stadig at have betydelig effekt på dansk økonomi – men bidraget har dog en begrænset effekt for den danske konjunktursituation og skal vurderes med en vis usikkerhed. Denne betragtning er L&F enig i.

Formandskabet vurderer, at den indenlandske efterspørgsel vil stige de kommende år, bl.a. på baggrund af højere reallønninger, stigende boligpriser og forventningen om et lavere renteniveau. Dette vil alt andet lige påvirke væksten positivt. Dette perspektiv deler L&F.

Beskæftigelsesudviklingen

På trods af en afdæmpet efterspørgsel de seneste år er beskæftigelsen fortsat med at stige. Formandskabet skønner, at beskæftigelsen aktuelt er knap 3 pct. over det strukturelle niveau. L&F noterer, at beskæftigelsesgabet fortsat forventes at være på et højt niveau de kommende år, men at det dog vil blive reduceret til ca. 2½ pct. i 2025. Desuden har beskæftigelsesfremgangen været større end ventet i begyndelsen af 2024, hvilket fortsat øger presset på arbejdsmarkedet. L&F kvitterer for beskrivelsen af de mulige bagvedliggende forklaringer for dette.

Betalingsbalancen

Siden 1990 har der i Danmark været en tendens til et stigende overskud på betalingsbalancens løbende poster, hvilket kan være et tegn på underliggende ubalancer i økonomien. L&F noterer sig formandskabets forklaring af de bagvedliggende kilder til overskuddet – som også forventes frem mod 2030 – og bakker op om, at årsagssammenhænge bør analyseres nærmere.

Finanspolitikken

Formandskabet forventer, at efterspørgslen igen vil stige, hjulpet på vej af den aktuelt lempelige finanspolitik. Den kumulerede finanseffekt vurderes at løfte BNP med 0,4 procentpoint i 2024 ift. 2019. På baggrund af beskæftigelsesudviklingen og udsigterne til fremgang i økonomien anbefaler formandskabet, at finanspolitikken strammes - dog med usikkerhed om hvor meget, da effekterne af presset på arbejdsmarkedet er uvisse. L&F er enige i anbefalingen på baggrund af forudsætningerne, men også i betragtningen om usikkerhed, som løbende bør genvurderes.

Offentlige finanser frem mod 2030

Formandskabet vurderer, at den strukturelle saldo vurderes at have et underskud på 0,1 pct. af BNP i 2030 med den forudsatte politik, hvilket er en forbedring ift. tidligere opgørelser. De finanspolitiske målsætninger er dermed opfyldt med en vis sikkerhedsmargin til underskudsgrænserne for den offentlige saldo og den strukturelle saldo. L&F noterer, at dette viser, at statsfinanserne i udgangspunktet er ganske robuste.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

L&F har med interesse læst analysen om arv og arbejdsudbud, der undersøger påvirkningen af arv på beskæftigelsesfrekvensen og arbejdstiden hos børn af afdøde. L&F bemærker, at

analysen vedrører regneprincipper ift. arbejdsudbudseffekten ved personlig arv. Det er derfor væsentligt, at en eventuel ændring af regneprincippet for arbejdsudbudseffekten ved boafgiften alene gælder i den specifikke situation, som er undersøgt i kapitlet og ikke generelt for bo- og gaveafgiften. Det fremgår ikke af kapitlet, om der er en arbejdsudbudseffekt ved gaveafgiften eller ved generationsskifte af erhvervsvirksomheder.

L&F ser i øvrigt frem til, at bo- og gaveafgiften ved generationsskifte af erhvervsvirksomheder nedsættes, som skatteministeren også tidligere har tilkendegivet, da det vil have stor betydning for at øge antallet af generationsskifter i erhvervet.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

L&F har med interesse læst kapitlet om skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse. L&F mener kapitlet er et relevant bidrag i den løbende drøftelse, der finder sted om adfærdsforudsætninger og konsekvensvurderinger af økonomisk-politiske tiltag.

DANSK ERHVERV

Positive konjunkturer øger behovet for kvalificeret arbejdskraft

I Dansk Erhverv deler vi Rådets positive vurderinger af den aktuelle konjunktursituation. Det er glædeligt. Det tegner et billede af en økonomi, der nærmest har fået en perfekt landing, hvor inflationen er bragt ned uden, det har haft alvorlige konsekvenser for økonomien.

Det betyder også, at de demografiske udfordringer på arbejdsmarkedet de kommende år kommer til at fortsætte. Derfor er det mere end på høje tid at handle, så vi kan sikre, at Danmark fortsat har adgang til gode folk fra resten af verden. Der er behov for tiltag, der udbygger mulighederne for at rekruttere udenlandsk arbejdskraft. Og vi skal have endnu flere i Danmark ind i arbejdsstyrken.

Behov for en stram finanspolitik i 2025

I lyse af de gode konjunkturer, deler vi i Dansk Erhverv også rådets opfattelse af, at finanspolitikken bør være stram for 2025 og samlet set bidrage til at aktiviteterne dæmpes. Dansk Erhverv erkender, at usikkerheden er betydelig, men det er samtidig værd at have for øje, at usikkerheden går begge veje. Der er også en vis sandsynlighed for at beskæftigelsesgabets størrelse er større end Vismændene har estimeret. Konkret ser vi gerne, at opstramningen af finanspolitikken skal ske i det offentlige forbrug. Der vil aktivitetsvirkningen være hurtig.

Vi peger blandt andet på nedbringelse af de offentlige administrative ansatte. Og så peger vi på, at der bør være et øget fokus på at øge produktiviteten i den offentlige sektor – lige som det har gjort historisk.

Men vi peger også på, at det er mere end høje tid at investere i dansk konkurrenceevne og danske arbejdspladser. Det er kun rimeligt, at erhvervslivet får del i det råderum, som de har været med at skabe. Lige så snart der er plads til det inden for rammerne af en ansvarlig finanspolitik. Fx ved en sænkelse af selskabsskatten til 19 pct., et permanent F&U-fradrag på

130 pct. Og en flad kapitalsskat på 27 pct. I øvrigt forslag, vi i vores egen 2030 plan har finansieret 100 pct.

Vi skal bekæmpe statsstøtte internationalt

Vi er enige i mange af de pointer, Rådet fremhæver, herunder at der kan være en samfundsøkonomisk gevinst ved at lade være, selvom andre lande gør det. Og vi er enige i, at der er brug for en sanering. Det har vi faktisk også selv foreslået. Det er også med til at finansiere vores forslag om bedre, generelle rammevilkår for dansk erhvervsliv.

Samtidig kan vi heller ikke bare se til, når andre lande ødelægger den internationale konkurrence gennem statsstøtte og protektionisme. Vi er enige med rådet i, at Danmark ikke vinder et statsstøtteræs. Men det udfordrer jo konkurrenceevnen, og derfor må vi sikre, at erhvervslivet har de bedste rammevilkår, så vi på en retfærdig måde stadig kan deltage i den globale konkurrence og fastholde vores styrkepositioner.

Deltagelses effekter ved skatteændringer bør være så præcise som muligt

I Dansk Erhverv er vi meget enige i, at man bør arbejde på at forbedre det empiriske grundlag ift. effekterne af skatteændringer. Ingen er tjent med det nuværende forsigtighedsprincip (og det opdaterede forsigtighedsprincip). I det lys er vi meget glade for, at man i ministeriet har opdateret regneprincipperne, men vi mener også som formandskabet, at der bør foretages yderligere empiriske studier.

Ministerierne har haft – og har måske fortsat en tendens til at undervurdere de positive effekter af skattelettelser, hvilket gør det dyrere at lette i skatten og undervurderer de positive effekter ved at sænke skatten. Estimerne skal være så præcise som muligt, da det vil give det bedst mulige grundlag for at føre politik.

CEPOS

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Statsstøtte m.v.

Det er fornuftigt, at vismændene advarer mod at deltage i en international konkurrence om statsstøtte, hvilket primært vil skade de pågældende lande selv samt at udvide eksisterende støtteordninger i form af bl.a. modkøbsaftaler.

Anbefalingen om at afvikle den såkaldte DIS-ordning er velbegrundet. Ordningen sænker produktiviteten i Danmark. Derimod er den såkaldte tonnageskatteordning velbegrundet, fordi skibe er et meget mobilt aktiv og vil blive udflaget til lande med lav beskatning. Det erkender vismændene da også, men foreslår en uspecifik stramning. Vismændene mener, at ordningerne kan sænke produktiviteten, men det vil ikke være tilfældet for Danmark isoleret, og globalt bør det endvidere tages i betragtning, at den internationale handel samlet er hæmmet af told og andre handelsrestriktioner, hvilket trækker skibsinvesteringerne i modsat retning.

Stormflodssystemet bør som foreslået omlægges til et aktuarisk forsikringssystem.

Grundlæggende set bør der ikke ydes statsstøtte, medmindre klare samfundsøkonomiske betingelser om forekomst af markedsfejl er opfyldt, at såvel markedsfejlen som indgrebs positive effekt er veldokumenteret, og at der ikke er alvorlig risiko for uhensigtsmæssige politiske incitament. Her kan man tage udgangspunkt i de kriterier, som Frigast-udvalget opstiller.

Forkortelse af SU-perioden

Vismændene anbefaler at omlægge SU på kandidatuddannelser til lån. Det er vi enige i. CEPOS' analyse tyder på, at de nuværende subsidier til videregående uddannelse overstiger den mulige eksterne gevinst, hvilket tilsiger en lånemodel fremfor stipendier. Den politisk aftalte forkortelse af SU-perioden for videregående uddannelser er i tråd med anbefalingen, men der er endnu plads til SU-reformer, hvilket vismændene fortsat bør understøtte.

Offentlig løndannelse

Det er positivt, at vismændene peger på, at trepartsaftalen om ekstraordinært lønløft til dele af den offentlige sektor ikke løser det underliggende problem med offentlig løndannelse. For at reducere allokeringsproblemerne på det offentlige arbejdsmarked bør den offentlige løndannelse i langt højere grad have form af differentieret lønudvikling baseret på knaphed og produktivitet.

Kommentar til ekspertgruppen for grøn skattereform

Ekspertgruppen for grøn skattereform har foreslået en række modeller, der skal bidrage til at reducere de biologiske drivhusgasudledninger i landbruget. Vismændene peger på flere elementer, hvor anbefalingerne kan forbedres. Vismændene er på linje med tidligere CEPOS-anbefalinger om, at eventuel kompensation til erhvervet ikke bør mindske det marginale incitament til at reducere udledningerne og dermed omkostningseffektiviteten. Det kan f.eks. ske ved at basere kompensationen på historiske udledninger fremfor påvirkelige udledninger i det pågældende år, som i model 2 og 3 i fra ekspertgruppen. CEPOS har tidligere givet et bud på en model med kompensation baseret på historiske udledninger. Denne model er udformet som et kvotesystem med henblik på godkendelse under EU's statsstøtteregler og dermed at undgå nogle af de problemer, som vismændene peger på i den forbindelse. Principperne i dette kvotesystem er i en vis udstrækning kendt fra EU's eget kvotesystem og kan derfor fungere som et springbræt til at inkludere landbruget i fremtidens EU's kvotesystem. Alternativt kan kompensation udmøntes gennem sænkning af jordskatter eller gennem øget landbrugsstøtte. Jordskatterne bør dog i princippet være neutrale, som vismændene ligeledes peger på, ligesom landbrugsstøtten principielt bør afvikles som led i en reform i EU, men lempelser kan være den bedst opnåelige måde at realisere politiske ønsker om kompensation.

Deludmøntning af grøn fond

Vismændene fremhæver, at tilskud til metanreducerende foder i landbruget fremfor en afgift øger de samfundsøkonomiske omkostninger og reducerer incitamentet til omlægning af produktionen. I den forbindelse savnes en diskussion af konsekvenserne af de øvrige tiltag i aftalen om deludmøntning af Grøn Fond, særligt elementet om forhøjelse af dieselafgiften. I Sverige sænkes dieselafgiften, inden transportsektoren inkluderes i ETS2 i 2027. Samme eksempel bør Danmark følge fremfor i sidste øjeblik at skrue dieselafgiften op for at nå nationale delklimamål.

Kommunale klimamål

Det er yderst relevant, at vismændene understreger, at kommunale klimamål er fordyrende for den grønne omstilling. Konklusionen stemmer overens med tidligere CEPOS-analyser af de samfundsøkonomiske omkostninger ved lokale reduktioner af fartgrænser som klimatiltag. Man kan dog få det indtryk, at kommunerne har mulighed for at påvirke den samlede udledning af drivhusgasser, når vismændene foreslår interne CO₂-afgifter i kommuner, der har højere ambitioner end den nationale klimapolitik. Det er ærgerligt, når det samtidig rigtig nok påpeges, at kommunerne ikke har mulighed for at indføre omkostningseffektive tiltag, samt at der sandsynligt er fuld lækage forbundet med kommunale tiltag, både pga. nationale mål, men også pga. EU's kvotesystem. Selv hvis kommunale klimamål kan have en afsmittende effekt på nationale klimamål, er det en uhenigtsmæssig dyr måde at påvirke politik på. I øvrigt hører sådan politik ikke under kommunernes kerneopgaver.

Det er positivt, at vismændene ligeledes advarer imod, at andre institutioner, som fx universiteter og folkekirken, fører selvstændig klimapolitik.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Vismændene har udarbejdet et skøn over omfanget af arv i Danmark ud fra registerdata om formuer for afdøde personer. Der findes ikke registerdata for arv, så arveanalyser er behæftet med betydelig usikkerhed. Vismændenes overordnede tilgang til at skønne over omfanget af arv virker fornuftig.

Vismændene har analyseret fordelings effekterne af arv. De finder, at arv reducerer formueuligheden i Danmark. Det er i overensstemmelse med resultatet af tidligere undersøgelser herunder en CEPOS-analyse⁴. Der er en positiv sammenhæng mellem, hvor stor formue man har i forvejen, og hvor meget man arver. Formueuligheden reduceres dog alligevel, da arven udgør en mindre andel af formuen for personer med høj formue.

Vismændene finder desuden, at boafgiften ikke bidrager til at reducere formueuligheden.

Arv indgår ikke i sædvanlige indkomstopgørelser og påvirker dermed som udgangspunkt ikke den beregnede indkomstilighed. Vismændene argumenterer for, at hvis man skal se på effekten af arv ift. indkomstfordeling, er det mest retvisende at se på livstidsindkomster. Det er dog ikke muligt ud fra de tilgængelige data. Vismændene vælger så alligevel at lave en sammenligning ud fra 1-års indkomster og finder, at arv øger indkomstiligheden. Dette forekommer mærkværdigt, taget i betragtning af ellers overbevisende argumenter om, at dette ikke vil være særligt retvisende.

Mennesker modtager arv på forskellige tidspunkter i livet og i forskellige år. Når man kun ser på den arv, der modtages i et enkelt år, vil den fremstå mere ulige fordelt, end den vil være i et livsperspektiv. Når vismændene opgør Gini-koefficienter for effekten af arv, beregnes de med udgangspunkt i alle 18-75-årige. Det kunne være mere relevant kun at se på fordelingen blandt

⁴ https://cepos.dk/media/1938/20180702_notat_-_arv_reducerer_formueuligheden_28062018_mlh_davi-1.pdf

dem, der arver i det enkelte år. Den tilgang har vismændene valgt, når de beregner virkningen på deciler, men ikke når de beregner Gini-koefficienter.

Desuden er der et betydeligt aldersaspekt i størrelsen af indkomster og især formuer. Hvis man arver som ung, er det sandsynligt, at man har relativt lav formue på det tidspunkt, og arven vil således udgøre en betydeligt større andel af ens formue. Det kunne tale for, at det er mere relevant at sammenligne personer, der i højere grad er jævnaldrende.

Arbejdsudbudseffekter af arv og arveafgift

Kapitlet fortsætter med en summarisk teoretisk gennemgang af de realøkonomiske effekter af arv og beskatning af arv. Vismændene konkluderer, at der er gode teoretiske argumenter for, at skat på arv øger arvingernes arbejdsudbud.

Vismændene bemærker også, at det er sandsynligt, at beskatning af arv forvrider arveladerens opsparingsadfærd. Endelig anerkender vismændene, at der også kan være en negativ effekt på arveladers arbejdsudbud. Det indikeres dog, at de finder effekten usandsynlig, med henvisning til at det "(...) kræver en meget fremadskuende betragtning (...)". Bemærkningen er dog hverken dokumenteret eller sandsynliggjort.

Herefter præsenteres estimater af, hvor meget arv påvirker arvingernes arbejdsudbud. Vismændene finder en beskedent men signifikant effekt, nemlig at den samlede arv reducerer arvingernes lønindkomst med 1½ pct. Med visse proportionalitetsantagelser medfører vismændenes resultater, at en forhøjelse af boafgiften med 1 mia. kr. vil øge arbejdsudbuddet med 60 personer.

Vismændene anbefaler, at ministerierne i fremtiden regner med, at en forhøjelse af boafgiften med 1 mia. kr. har en positiv arbejdsudbudseffekt på 250 personer, dvs. mere end fire gange så stor effekt, som de selv finder. Denne anbefaling er af flere grunde yderst kritisabel.

Ministeriernes regneprincipper vedrørende dynamiske effekter påvirker den førte politik. Positive dynamiske effekter forøger sandsynligheden for, at en given politik gennemføres, mens negative dynamiske effekter gør det modsatte. Det er derfor vigtigt, at regneprincipperne giver politikerne et balanceret billede af de dynamiske effekter – både de positive og de negative. Udbygningen af ministeriets regneprincipper for en given politik bør derfor ikke foregå gradvist. Hvis der á priori er gode grunde til at tro, at der eksisterer både positive og negative dynamiske effekter, bør regneprincipperne medtage både de positive og de negative effekter. Ellers kan oplysning om de dynamiske effekter føre til et misvisende billede af politikkonsekvenserne.

Vismændenes analyse ser kun på, hvordan arv påvirker arvingernes arbejdsudbud, mens effekter på arveladerens adfærd er udeladt. Alene denne udeladelse forhindrer kapitlet i at godtgøre, at anbefalingen om at inkludere en positiv arbejdsudbudseffekt af boafgift bør følges. Hertil kommer, at effekten hos modtageren er en ren indkomsteffekt, mens arbejdsudbudseffekten hos arvelader skyldes en forvridding, ligesom boafgiften har en forvriddende effekt på opsparingsbeslutningen hos arveladeren.

Dertil kommer, at anbefalingen på 250 personer ligger milevidt fra den effekt på 60 personer, som vismændene faktisk finder.

Den empiriske dokumentation, som benyttes for at understøtte firedoblingen, forekommer at være meget langt fra at opfylde kravet om "solid empirisk dokumentation", jf. nedenstående.

Der er to forhold, som hver især får vismændene til at fordoble det fundne resultat.

For det første anfører vismændene, at de kun har estimeret effekter for de første 5 år, efter arven er modtaget, og at de finder den største beskæftigelseseffekt i år 5 - det seneste år der estimeres. Det vurderes derfor sandsynligt, at der også er betydelige effekter efter år 5. Denne observation kombinerer vismændene med resultatet fra et norsk studie (Ling 2022), som finder signifikante effekter op til 10 år efter arv. På den baggrund konkluderer vismændene, at det er rimeligt at gange det estimerede resultat med to.

Om det norske studie er det værd at bemærke to ting. For det første ser det kun på store arve. Dvs. at der ikke er dokumentation for, at mindre arve har effekter ud over år 5. For det andet ser det norske studie på effekten på lønindkomst og ikke på beskæftigelse. Det havde derfor været naturligt, at vismændene også valgte at se på effekten på lønindkomst i vurderingen af, om effekten i år 5 er stor. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at effekten på lønindkomst i vismændenes studie er mindst i år 5.

Det andet forhold som igen får vismændene til at fordoble deres resultat, er den såkaldte forventningseffekt. Hvis man kan forvente at modtage en arv inden for en kort årrække, kan det have effekter på ens arbejdsudbud, før man rent faktisk modtager arven.

Vismændene påpeger selv, at en af de centrale antagelser bag den valgte estimationsmetode ikke er opfyldt, hvis der er forventningseffekter. Alene derfor er det problematisk bagefter at inkludere forventningseffekter ad hoc.

Vismændene baserer deres fordobling på en tysk spørgeskemaundersøgelse, som finder, at forventningseffekten er af samme størrelsesorden som effekten efter arv. En udenlandsk spørgeskemaundersøgelse bør ikke anses som "solid dokumentation".

Desuden finder vismændene, at arv i forbindelse med uventede dødsfald har større effekt på arbejdsudbud end arv i forbindelse med ventede dødsfald. Det er konsistent med forventningseffekter. Vismændene peger dog selv på, at den store fundne effekt af arv sfa. uventet dødsfald kan skyldes en sorgeseffekt ved uventede dødsfald, samt at der er så få uventede dødsfald, at det kan skyldes tilfældig variation. I vismændenes litteraturgennemgang er der et dansk studie, som finder relativt små effekter af store uventede arve. Vismændene lægger normalt stor vægt på danske studier, så det er overraskende, at det danske studie ikke inddrages i vurderingen af størrelsen på effekten af uventet arv.

Samlet set er det ikke et stærkt belæg for at 4-doble effekten på arbejdsudbuddet fra 60 til 250 personer ved en ændring af boafgiften på 1 mia. kr.

Samtidig er det kritisabelt at indregne arbejdsudbudseffekter af ændret boafgift, når der er udeladt effekter på både opsparing og arbejdsudbud for arvelader, særligt når det ikke er dokumenteret, at de ikke er væsentlige.

Kapitel IV: Vurdering af ministeriernes regneprincipper

Vismændene er blevet pålagt at overse centraladministrationens konsekvensvurderinger af økonomisk-politiske tiltag. Som en del af denne opgave har vismændene lavet en god gennemgang af Finansministeriets regneprincipper vedrørende deltagelseseffekter ved skatteændringer.

Finansministeriets regneprincipper blev opdateret i maj 2024. Dokumentationen af de nye regneprincipper har fået et betydeligt løft. Vismændene har tidligere påtalt en mangelfuld dokumentation af ministeriernes regneprincipper. Det er derfor nærliggende at tildele vismændene en del af æren for denne fremgang, og det viser det nyttige i at have tildelt vismændene rollen som vagthund ift. ministeriernes regneprincipper.

Kapitlet viser, at der er empirisk evidens for, at højere skatter har en negativ effekt på at komme i arbejde, og at de nye regneprincipper overordnet set er konsistente med den internationale forskning på udenlandske data.

Vismændene lægger betydelig vægt på de to studier, som benytter danske data. Disse studier peger på en adfærdsparameter på mellem 0,2 og 0,3. Det er højere end de 0,15, som gælder for Finansministeriets nye regneprincipper. Vismændene konkluderer dog, at det er rimeligt, fordi Finansministeriets parameter er inden for den empiriske usikkerhed af estimerne baseret på danske data.

Såfremt vismændene mener, at der bør lægges afgørende vægt på studier baseret på danske data, er det kritisabelt, at vismændene ikke tager den fulde konsekvens af studierne fund om en parameter på 0,2 og 0,3 og på den baggrund kritiserer Finansministeriet for at bruge et for lavt skøn.

Den økonomiske politik bør baseres på det bedst mulige skøn, ikke på estimer, der blot er inden for usikkerheden. Vismændene finder, at et 95 pct. konfidensinterval er på mellem 0,1 og 0,5 – og vismændenes logik tilsiger dermed, at de både ville være tilfredse, hvis FM havde valgt 0,1 og 0,5 – altså en faktor 5 til forskel. Det er uheldigt og kritisabelt.

Vismændene peger derudover på, at der kan være forskel på størrelsen af deltagelseseffekten for forskellige grupper, fx kan de være større end gennemsnittet for enlige forsørgere og ældre. Selv om dette er tilfældet, bør det ikke have konsekvenser for skattesystemet. CEPOS anbefaler en ensartet flad skat for alle, og at der ikke bør være særregler for fx enlige forsørgere og ældre. Det sikrer et simpelt og letforståeligt skattesystem. Skattereglerne bør være ens for alle, uanset om man er ung eller gammel; og om man bor på Fyn, Sjælland eller i Jylland. Hertil kommer, at et skattesystem, der er søgt fine-tunet efter historiske karakteristika, ikke er robust, hvis datagrundlaget er usikkert og ikke stabilt over tid.

Ministerierne benytter kun de omhandlede regneprincipper ved skatteændringer og ikke i forbindelse med ændringer i ydelsesniveauet. Ministeriernes regneprincipper bør baseres på økonomiske incitamenter. Som udgangspunkt bør det derfor ikke have betydning for adfærdseffekterne for en given gruppe, om en given ændring i de økonomiske incitamenter sker via en ændring i ydelsesniveau eller via ændringer i skattesystemet.

Kapitlet mangler derfor en vurdering af, om der er en rimelig konsistens mellem de regneregler, som benyttes ved skatteændringer, og de regneregler, som benyttes ved ændringer i fx dagpengesatserne.

FINANS DANMARK

Konjunktursituation og finanspolitik

Finans Danmark deler grundlæggende formandskabets vurdering af den aktuelle konjunktursituation. Det gælder også, at risikobilledet fremstår mere balanceret end længe. Vi vurderer således, at beskæftigelsen meget vel kan udvikle sig stærkere end i formandskabets prognose, hvilket sammen med udsigten til fornyet reallønsfremgang vil understøtte den indenlandske efterspørgsel. Omvendt kan udmøntningen af de geopolitiske risici trække i den modsatte retning, ligesom man heller ikke kan udelukke, at vi stadig har kontraktive effekter af rentestigningerne til gode.

Samlet set er Finans Danmark enig med formandskabet i, at der er behov for en stramning af finanspolitikken; rådet om at holde igen med udmøntningen af det finanspolitiske råderum virker i den sammenhæng fornuftigt.

Finans Danmark er desuden enig med formandskabet i, at man i tilrettelæggelsen af finanspolitikken bør se bredt på konjunkturindikatorerne med særlig vægt på arbejdsmarkedet – dette understreges af den markant øgede betydning af merchanting og processing for dansk værditilvækst samt de store kvartalsvise udsving i BNP-opgørelserne, som i vidt omfang synes at have teknisk karakter. Vi bemærker i den forbindelse, at vi ikke kan genkende billedet af et markant fald i produktiviteten i den finansielle sektor.

Vi kvitterer for formandskabets diskussion af udviklingen i den naturlige (eller neutrale) rente. Vi undrer os dog over, at diskussionen udelader vægtige forskningsbidrag, som argumenterer for, at det estimerede fald i den naturlige rente i 2000'erne og 2010'erne var overvurderet eller i hvert fald overfortolket, bl.a. fordi afkastet på privat realkapital ikke fulgte med faldet i den sikre rente på statsgæld – tværtimod har den private kapitals afkast været omtrent uændret, som formandskabet selv omtalte i sin rapport i efteråret 2019. Det kan tale for, at sandsynligheden for et fremtidigt renteniveau omkring eller under nul kan være begrænset. Tematikken kunne med fordel belyses yderligere og mere balanceret i kommende rapporter fra formandskabet.

Erhvervsstøtte og særskatter

Finans Danmark er grundlæggende enig med formandskabet i, at selskabsbeskatning i udgangspunktet bør være neutral, så der gælder samme beskatningsforhold i alle brancher. Vi kunne have ønsket os, at formandskabet havde lagt større vægt på dette sunde princip, da man indførte en særskat på finanssektoren for at kunne finansiere ordningen for tidlig pension uden at fremføre økonomiske argumenter for en sådan særskat.

Klimapolitik og erhvervsstøtte

Landbruget skal omstilles til en klimamæssigt mere bæredygtig produktion, og Finans Danmark finder det afgørende, at dette sker ved en model, som understøtter den bæredygtige omstilling af landbruget, men som også er økonomisk bæredygtig for erhvervet. Vi opfordrer derfor til en balanceret tilgang, der sikrer en tilstrækkelig omstillingsperiode og reel mulighed for, at dansk landbrug fortsat kan være konkurrencedygtigt. Det er samtidig af afgørende betydning, at landbruget når i mål med indsatsen med at udtage lavbundsjord, ligesom det er vigtigt at have fokus på de teknologiske udviklingsmuligheder for mere bæredygtige biologiske processer.

Formandskabet foreslår en højere beskatning af landbrugsjord ved at udfase den særlige ordning om landbrugets produktionsjord, kendt som bondegårdsreglen. Finans Danmark mener, at det er meget vigtigt, at den bæredygtige omstilling af landbruget sker på en måde, som er økonomisk bæredygtig for erhvervet. Det er på den baggrund ikke hensigtsmæssigt at foreslå en stramning af beskatningen af landbrugsjord ved ændringer af bondegårdsreglen, mens landbruget er ved at blive underlagt en CO₂-afgift, der også vil kunne påvirke værdien af landbrugets produktionsjord og erhvervets økonomiske bæredygtighed.

Danmark er et land, som er særlig udsat for ekstreme vejrbegivenheder, der f.eks. medfører voldsomme mængder regn og en markant stigning i havniveauet eller i grundvandet som følge af klimaforandringerne. Finans Danmark støtter formandskabets anbefaling om, at der nedsættes et ekspertudvalg med viden om forsikring og kystbeskyttelse, som kan se nærmere på de gældende ordninger om stormflodsordningen og kystbeskyttelse.

Arv og arbejdsudbud

Formandskabet fremlægger en analyse af sammenhængen mellem arv og arbejdsudbud hos arvemodtagerne, der indikerer, at arbejdsudbuddet kan blive reduceret hos arvemodtager. Formandskabet anbefaler bl.a. med det udgangspunkt, at ministerierne indregner en indkomsteffekt på arbejdsudbuddet af ændringer i boafgiften, som svarer til effekten, der anvendes ved ændringer i personfradraget mv.

Finans Danmark vurderer, at det – trods analysernes usikkerhed – kan være rimeligt at indregne en sådan indkomsteffekt af ændringer i boafgiften, hvis der samtidig indregnes en traditionel modsatrettet substitutionseffekt. Den skal afspejle, at forhøjelser af boafgiften reducerer gevinster ved og derved incitamentet til at foretage kapitalopbygning. Det gælder både erhvervsmæssige og finansielle aktiver.

Finans Danmark noterer sig, at formandskabet – trods enkelte tilløb – ikke belyser sammenhængen mellem boafgift og gevinsten ved kapitalopbygning. Formandskabet nævner dog, at

“[d]et er derfor sandsynligt, at arvebeskatning forvrider opsparingsadfærden, men i mindre omfang end almindelig kapitalbeskatning, jf. OECD (2018) og Dansk økonomi, forår 2019”. En sådan konklusion kan være et godt udgangspunkt for at fastlægge en substitutionseffekt, som giver mulighed for på balanceret vis samtidig at anvende en indkomsteffekt fra boafgiften.

Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

Formandskabet gennemgår i sin analyse af skattesystemets effekt på arbejdsmarkedsdeltagelse de nyligt opdaterede regneprincipper for deltagelseeffekter ved skatteændringer, som de økonomiske ministerier har offentliggjort den 13. maj 2024. De opdaterede regneprincipper indebærer, at adfærdsparameteren er opjusteret fra 0,1 til 0,15.⁵

Indregning af deltagelseeffekter er helt centrale, når konsekvenser af (skatte)politiske forslag skal vurderes, og Finans Danmark vil derfor gerne kvittere for en god og grundig gennemgang af det teoretiske og empiriske grundlag for indregning af deltagelseeffekter.

Formandskabet finder, at vurderet alene ud fra de empiriske resultater indregner ministerierne en for lille adfærdsparameter, idet der nævnes to konkrete studier, som estimerer en adfærdsparameter på mellem 0,2 og 0,3. I den forbindelse bemærker Finans Danmark, at det er vigtigt, at man ikke undervurderer størrelsen af økonomiske incitament.

Finans Danmark mener i den sammenhæng, at det er ærgerligt – og øger usikkerheden – at det nuværende empiriske grundlag er spinkelt, hvorfor vi bakker op om formandskabets anbefaling om, at det empiriske grundlag bør forbedres. Dermed kunne den mulige undervurdering af deltagelseeffekten forhåbentlig afklares. Nye empiriske undersøgelser bør, som formandskabet nævner, også fokusere på en opdeling af den samlede deltagelseeffekt i indkomst- og substitutionseffekter.

ARBEJDERBEVÆGELSENS ERHVERVSRÅD

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Formandskabet forventer, at der vil være fremgang i både eksport og indenlandsk efterspørgsel de kommende år.

AE er enig i vurderingen af den generelle konjunktursituation.

Formandskabet forventer ikke længere et beskæftigelsesfald fra 2023 til 2025, vurderet ud fra årsdata. Samtidig har formandskabet igen opjusteret den strukturelle beskæftigelse – denne gang med 30.000 personer. Beskæftigelsesgab er dog fortsat på ca. 85.000 personer ved indgangen til 2024.

5) Fortolkningen bag adfærdsparameteren er, at hvis nettokompensationsgraden falder med 1 procentpoint, så stiger beskæftigelsesfrekvensen med 0,15 procentpoint.

Formandskabets ændrede syn på beskæftigelsessituationen i 2024 og 2025 har bragt dem tættere på AE's vurdering. AE er dog fortsat kritisk over for størrelsen af det beskæftigelsesgab, som Formandskabet anslår. Da Formandskabet selv angiver, at presset på arbejdsmarkedet er aftagende, virker et beskæftigelsesgab på 85.000 personer til at være for højt. Til sammenligning er beskæftigelsesgabets i Nationalbankens prognose fra marts ca. 50.000 personer, mens det er ca. 67.000 i Finansministeriets skøn fra tidligere i maj.

AE vil dog gerne kvittere for den grundige gennemgang af, hvilke effekter der kan trække i retning af både en under- og en overvurdering af den strukturelle beskæftigelse, samt at Formandskabet understreger den fortsatte betydelige usikkerhed på vurderingen af den strukturelle beskæftigelse.

Den højere strukturelle beskæftigelse giver isoleret set anledning til en opjustering af råderummet på 9 mia. kr., mens øvrige faktorer, trækker den samlede opjustering ned på 4 mia. kr. Samlet set vurderer Formandskabet, at der er et råderum på 68 mia. kr. for perioden 2024-2030, før nye politiske aftaler siden efteråret indregnes. Efter nye politiske aftaler er indregnet, lyder den nye vurdering på 56 mia. kr.

AE mener overordnet, at råderumsvurderingen ligger på et fornuftigt niveau.

Formandskabet opgør det velstandskorrigerede demografiske træk for perioden 2024-2030 til 26 mia. kr.

AE bemærker, at det er en meget stor afvigelse i forhold til Finansministeriets opgørelse, der viser et velstandskorrigeret demografisk træk på 35,5 mia. kr. frem mod 2030.

Formandskabet mener, at finanspolitikken bør strammes.

Som tidligere nævnt finder AE, at Formandskabet undervurderer den strukturelle beskæftigelse og dermed overvurderer det aktuelle beskæftigelsesgab. AE finder derfor den nuværende finanspolitik passende.

Formandskabet opfordrer til, at der ikke udmøntes yderligere råderum pga. stor usikkerhed omkring strukturelle niveauer.

AE er enig i, at råderummet ikke bør udmøntes fuldt ud. Der er stor usikkerhed omkring råderummet, men også usikkerhed omkring udgiftsposter, herunder udgifter til forsvar.

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

Formandskabet viser, at høje arveladninger er koncentreret i toppen af både indkomst- og formuefordelingen.

AE kvitterer for en fin gennemgang.

I anden del af kapitlet undersøges arvs betydning for arbejdsudbuddet. Formandskabet gennemgår den økonomiske teori og eksisterende empiri på området, og begge dele peger på, at arv sænker arbejdsudbuddet. Deraf følger, at arvebeskatning øger arbejdsudbuddet. Formandskabet anbefaler, at arbejdsudbudseffekter af ændringer i boafgiften indregnes i ministeriernes regneprincipper, og nævner, at effekten kan være svarende til personfradraget.

AE finder litteraturgennemgangen relevant og er enig i, at litteraturen generelt finder negative effekter af arv på arbejdsudbuddet. AE opfordrer til, at Finansministeriet indarbejder disse negative effekter i deres regnemodeller, når der foretages konsekvensberegninger af ændringer i arvebeskatning.

Herefter estimerer Formandskabet deres eget bud på, hvilken effekt arv har på danskernes arbejdsudbud. Formandskabet finder, at adfærdseffekterne er markant højere blandt personer, der arver over 600.000 kr.

AE kvitterer for en god og relevant analyse. AE finder det særligt relevant, at arvinger, som arver høje beløb, reagerer mere. Dette taler for, at det kan være fornuftigt at indføre en progressiv arvebeskatning. Et provenuneutralt forslag kunne være at hæve bundgrænsen for arveafgift og indføre øget progression.

Kapitel IV: Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

Formandskabet gennemgår og diskuterer det teoretiske grundlag for deltagelseeffekter.

Formandskabet finder i deres gennemgang af litteraturen, at kun få studier af deltagelseeffekter af skatteændringer omfatter Danmark.

AE mener ikke, at de studier, som Formandskabet henviser til, udgør den type af solid empirisk evidens, der bør være udgangspunktet for generelle regneprincipper. De rapporterede estimater i studierne er insignifikante for Danmark på et 95-pct.-konfidensniveau. Formandskabet vælger dog at beregne et ad-hoc-sammenvejet estimat, der bliver signifikant på et 95-pct.-konfidensniveau. Det er tvivlsomt, om denne sammenvejning er valid.

Formandskabet diskuterer en typisk antagelse i den økonomiske litteratur om parallelitet mellem skatteændringer og ydelsesændringer. Der findes en række adfærdsøkonomiske argumenter imod denne sidestilling.

AE kvitterer for gennemgangen af de adfærdsøkonomiske argumenter, der generelt taler for, at adfærdsreaktioner på skatteændringer er mindre end for ydelsesændringer.

Formandskabet gennemgår ministeriernes regneprincipper for deltagelseeffekter.

AE mener, at Formandskabet overser et større problem i ministeriernes model for deltagelseeffekter. For de ikke-forsikrede, hvis eneste mulige overførselsscenarie indebærer kontant-

hjælp, er det en forudsætning for at modtage understøttelse, at man ikke har formue. Ministerierne ses dog ikke at behandle dette alternative scenarie. Der må formodes at være væsentlig forskel på adfærdsreaktioner for beskæftigede af ændringer i incitamenterne til beskæftigelse, hvis det alternative overførselsscenarie er ingen understøttelse sammenlignet med at modtage kontanthjælp.

Formandskabet diskuterer valget af nettokompensationsgraden som målvariabel, da der med dette mål for tilskyndelsen til beskæftigelse indgår indkomsteffekter. De henviser til, at der findes indkomsteffekter af modtagen arv i forhold til deltagelsen på arbejdsmarkedet, hvilket taler for at bruge nettokompensationsgraden som incitamentsmål.

AE mener, at det er problematisk, at ministerierne baserer deres regneprincipper for deltagelseeffekter på målvariablen nettokompensationsgraden, når den empiriske litteratur ikke anvender denne målvariabel og målvariablene har forskellige egenskaber (f.eks. indkomsteffekter).

Formandskabet går desværre lidt galt i byen, når de henviser til indkomsteffekter af modtagen arv i relation til ministeriernes regneprincipper for deltagelseeffekter. Regneprincipperne baserer sig nemlig på overførselsindkomst som det alternative scenarie til beskæftigelse. Samtidig er indkomsteffekterne i ministeriernes deltagelsesmodel ikke funderet i den empiriske litteratur, men alene en konsekvens af, at man omregner estimater fra én modelkontekst i litteraturen til sin egen.

Formandskabet påpeger, at hvis ministerierne lagde de to studier, som Formandskabet omtaler, til grund og alene anvendte parameterestimaterne for Danmark burde adfærdsparameteren i deltagelsesmodellen opjusteres fra 0,15 til mellem 0,2 og 0,3 afhængig af omregningsmetoden.

AE mener ikke, at resultaterne fra de to studier bør lægges til grund for de generelle regneprincipper, da identifikationen er svag, estimaterne for Danmark i bund og grund er insignifikante, og incitamentsmålet afviger grundlæggende fra ministeriernes valg af incitamentsmål.

SÆRLIGT SAGKYNDIG ANNA PIIL DAMM

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Analysen af konjunkturudviklingen og udviklingen i de offentlige finanser indtil 2030 anvender en god økonomisk model, et godt datagrundlag, herunder de bedst tilgængelige eksterne prognoser for renteutviklingen og den internationale konjunkturudvikling, fx ECB. Øvrige centrale forudsætninger for fremskrivningen er det strukturelle aktivitetsniveau, som hovedsageligt er bestemt af strukturel beskæftigelse og strukturel produktivitet. Der er desuden usikkerhed om lønstigningernes gennemslag i forbrugerpriserne. Beskæftigelsesfremgangen har overrasket positivt.

Som beskrevet i kap. II kan en betydelig del af den fortsatte beskæftigelsesfremgang tilskrives stigende beskæftigelse blandt udenlandske statsborgere, som står for ca. 2/3 af den samlede beskæftigelsesfremgang på ca. 40.000 personer siden udgangen af 2022. Beskæftigelsesfremgangen skyldes en kombination af nytilgang af arbejdskraft og øget beskæftigelse blandt allerede herboende indvandrere, herunder flygtninge.

Det er positivt, at beskæftigelsen blandt indvandrere er steget, i særdeleshed i den nuværende situation, hvor presset på arbejdsmarkedet er højere end normalt. Det er vigtigt at bemærke, at indvandreres beskæftigelse er meget konjunkturfølsom, jf. fx Azlor, Damm og Schultz-Nielsen (2020). Undersøgelsen af Damm, Hassani, Jensen og Schultz-Nielsen (2022) viser desuden, at flygtninge skruer ned for danskundervisningen, i takt med at de kommer i job. Forbedret sprogundervisning ser ud til at have en positiv beskæftigelseeffekt, jf. fx Foged m. fl. (forthcoming). Det understreger behovet for initiativer, der kan fastholde indvandrere på arbejdsmarkedet, når konjunkturerne vender, såsom kurser i dansk og teknologi-forståelse. På kort sigt kan opkvalificering af indvandrere desuden øge deres produktivitet, hvilket vil bidrage til at afhjælpe kapacitetspresset. Jeg deler derfor Formandskabets vurdering af, at det ikke er hensigtsmæssigt, at en del finansieringen til den nye ordning om arbejdspligt for en bestemt gruppe af personer i kontanthjælpssystemet findes ved en omlægning af danskuddannelsen, så niveauet for undervisningen sænkes.

Kapitel III+IV: Arv og arbejdsudbud og Skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse

En række indikatorer peger på et højere end normalt pres på arbejdsmarkedet, jf. kap. II. Det underbygger relevansen af kap. III og kap. IV, som begge omhandler arbejdsudbudseffekter af skatteændringer. På grundlag af analyserne i kapitlerne kommer Formandskabet med anbefalinger om, hvorvidt regneprincipperne i de økonomiske ministerier angående effekter af skatteændringer på arbejdsudbud kan forbedres.

Kapitel III undersøger betydningen af arv fra forældre for de efterladte børns arbejdsudbud for at vurdere, om en eventuel ændring af arveafgiften (også kaldet boafgiften) vil påvirke arbejdsudbuddet i et omfang, så økonomiske ministerier bør indregne effekten. Undersøgelsen viser, at de efterladte børn i snit er 58 år, når deres sidste forælder går bort. Et tæt relateret spørgsmål, som kapitlet kort omtaler, er de adfærdsøkonomiske effekter af en ændring af boafgiften for fremtidige arveladere, herunder mulige effekter på deres arbejdsudbud, opsparingstiløjelighed og inter vivos-gaver, dvs. værdier, som videregives fra forældre til børn, mens mindst en af forældrene fortsat lever. Det nævnes, at det er sandsynligt, at arvebeskatningen forvrider opsparingsadfærden, men i mindre grad end almindelig kapitalbeskatning, at der ikke findes undersøgelser af effekter af arvebeskatning på arveladers eget arbejdsudbud, og at datagrundlaget for at vurdere størrelsen af inter vivos-gaver i Danmark er endnu ringere end det gælder for arvens vedkommende.

Kapitlet giver et godt overblik over arveloven, register-baserede skøn over størrelsen af afdødes formuer i Danmark og sammensætningen af den afdødes nettoformue i 2021, opdelt i reale aktiver (herunder boligformue), finansielle aktiver og pensionsformue og gæld. Reale aktiver udgjorde ca. 39 % af nettoformuen (Figur III.2). Desuden giver kapitlet et overblik over tidligere

empiriske studier af effekter af arv efter forældre på individets arbejdsudbud. Endelig præsenterer kapitlet Formandskabets egne estimater af sådanne effekter, som er beregnet ved at sammenligne arbejdsudbuddet mellem arvinger og jævnaldrende personer som først arver senere i de første fem år efter modtagelse af arven uanset om dødsfaldet var forventet eller uventet i perioden 2015-2021. I 2021 udgjorde proventet fra bo- og gaveafgiften 6,7 mia. kr., og boafgiften i Danmark er på 15 %. Formandskabets analyse viser, at arbejdsudbuddet er lavere for arvinger i alle fem år og falder mere for personer, som modtager en større arv. Antallet af arbejdstimer og beskæftigelsesfrekvensen reduceres begge med ca. 0,5 pct. årligt. Estimationsresultaterne indikerer, at en stigning i boafgiften på 1 mia. kr. (2024-priser) – svarende til en stigning i boafgiften fra 15 til 18 pct - vil reducere arbejdsudbuddet med lidt mere end 60 personer. Der er tale om en lille effekt. Der argumenteres for, at der er tale om et underkantsskøn pga. mulige forventningseffekter. Derfor forhøjes estimatet til, at en stigning i boafgiften på 1 mia. vil reducere arbejdsudbuddet med 250 personer. Effekten er stadig lille. Formandskabet fortolker resultatet som en indkomsteffekt på arbejdsudbuddet, og henviser til relateret litteratur, som finder, at modtagere af en stor lotterigevinst reducerer arbejdsudbuddet. Formandskabet anbefaler, at de økonomiske ministerier bør indregne en effekt på arbejdsudbuddet af ændringer i boafgiften, modsat hvad tilfældet er i dag.

Det er svært at opgøre arvens størrelse, blandt andet fordi de offentlige ejendomsvurderinger er blevet mindre og mindre retvisende siden man ophørte med at opdatere dem efter 2011. Der har været tale om en systematisk undervurdering af ejendomsværdier i de større byer og systematisk overvurdering af ejendomsværdier i yderområderne. For at undgå systematisk selektion i opgørelsen af arvens størrelse som følge af dette problem, anvender analysen i stedet den offentlige vurdering reguleret for den observerede difference mellem vurderingen og de faktiske salgspriser for den pågældende boligtype, størrelse, område osv. Det må formodes at være et godt datagrundlag, i hvert fald i områder med mange salg af lignende boliger, dvs. i byområder.

Estimaterne er ikke nødvendigvis et underkantsskøn. For det første kan reduktionen i arbejdsudbud til dels skyldes sorg samt processen med at opgøre og fordele boet mellem arvingerne fremfor en indkomsteffekt i stil med uventet modtagelse af en lotterigevinst. Andelen af arvinger i analysen, som modtager arv på et uventet tidspunkt er lav. Og figur III.2 viser, at boligformue og andre reale aktiver udgør en betydelig andel af den afdødes nettoformue. Figur III.6, s. 125, antyder, at det især er tilfældet for arv efter afdøde i Hovedstadsområdet, Aarhus, Odense og Aalborg. Her bor pensionisterne i boliger med høje friværdier. Boet efter dem indeholder derfor typisk en ejerbolig, som skal tømmes, gøres salgbar og holdes i pæn stand indtil salg. Der må forventes betydelige transaktionsomkostninger i penge og tid i forb. m. salg af reale aktiver.

Kapitlet nævner også, at studiet af Druedahl og Martinello (2022), som anvender danske data til at undersøge effekterne af uventet arv på arvingernes arbejdsudbud finder, at der kun er en midlertidig reduktion af arvingernes arbejdsudbud, i de første to år efter et uventet dødsfald. Det er et stærkere empirisk design, da det undgår skæve estimater som følge af forventningseffekter.

Efter min vurdering er der behov for yderligere studier af adfærdsmæssige effekter af beskatning på arv for såvel arvelader og arvingen før økonomiske ministerier begynder at indregne en effekt på arbejdsudbuddet af ændringer i boafgiften

Kapitel IV anvender økonomisk teori om effekter af personskatter på individets arbejdsudbud og resultater fra den empiriske litteratur om effekter af skattereformer til at vurdere, om de økonomiske ministeriers regneprincipper for arbejdsmarkedsdeltagelseeffekter (forkortet deltagelseeffekter herefter) bør justeres. Kapitlet viser, at empiriske studier om deltagelseeffekter af personskatteændringer typisk undersøger effekter på beskæftigelsesfrekvensen fremfor at modtage indkomstoverførsler. Formandskabet finder derfor, at det er hensigtsmæssigt, at de økonomiske ministerier med de opdaterede regneprincipper for deltagelseeffekter er overgået til at opgøre en effekt af skatteændringer på beskæftigelsesgraden fremfor som tidligere at indregne en effekt via ledigheden.

Kapitlet viser også, at deltagelseeffekterne af personskatteændringer er højere for visse alders- og indkomstgrupper. Det leder mig til et relateret spørgsmål om, hvorvidt der er heterogene effekter afhængigt af konjunkturerne, jf. begrebet "skjult ledighed" og strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet, fx "skill-biased technological change". Hvad viser økonomisk teori og empiriske studier om betydningen af efterspørgselssiden for størrelsen af deltagelseeffekterne af personskatteændringer? Det kunne måske belyses i en kommende rapport.

Litteratur

Azlor, L., A. P. Damm og M. L. Schultz-Nielsen, "Local Labour Demand and Immigrant Employment", *Labour Economics* 2020, 63, 101808 (<https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101808>)

Damm, A. P., A. Hassani, T. H. S. Jensen og M. L. Schultz-Nielsen, "Co-Ethnic Neighbors and Investment in Host-Country Language Skills", ROCKWOOL Study Paper 169, 2022, Co-Ethnic Neighbors and Investment in Host-Country Language Skills - ROCKWOOL Fonden.

Foged, M., L. Hasager, G. Peri, J. N. Arendt og I. Bolvig. "Language Training and Refugees' Integration", forthcoming in *Review of Economics and Statistics*.

SÆRLIGT SAGKYNDIG MARIA KNOTH HUMLUM

Kapitel III: Arv og arbejdsudbud

I kapitel III præsenteres en økonometrisk analyse af effekterne af at modtage en arv på forskellige arbejdsmarkedsudfald (lønnindkomst, beskæftigelse og antal timer arbejdet). Effekterne af at modtage arv findes ved at sammenligne modtagere af arv i et givet år med modtagere af arv i de 1-6 følgende år. Der findes negative effekter af at modtage arv på både lønnindkomst, beskæftigelse og antal arbejdstimer. Disse effekter kan anvendes til at beregne effekter af en ændret boafgift på arbejdsudbud.

Kapitlet indeholder relevante analyser, der illustrerer effekter af boafgiften på arbejdsudbud. Disse effekter medregnes ikke i ministeriets eksisterende beregninger og på baggrund af analysen anbefales det at man gør dette fremadrettet, hvilket vil være fornuftigt givet de fundne resultater.

I analyserne undersøges endvidere om de fundne effekter er ens for arvinger med forskellig alder og køn. Hvor der findes nogle forskelle på tværs af arvemodtagere af forskellig alder, er effekterne for mænd og kvinder meget ens. Eftersom især yngre arvemodtagere reducerer deres arbejdstid som følge af arv og især de ældste arvemodtagere reducerer deres beskæftigelse kunne det yderligere være interessant at undersøge, hvorvidt der er et samspil mellem alder og køn. Det kunne fx være, at yngre kvinder reagerer anderledes på modtagelse af arv end yngre mænd.

Den periode, der undersøges, indeholder årene 2020 og 2021, som var specielle ud fra et arbejdsmarkedsperspektiv. Der er dog ikke foretaget en analyse af, hvorvidt effekterne på for eksempel beskæftigelse var anderledes i 2020 og 2021. Det er muligt, at nogle personer vil have været mere tilbøjelige til fx at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet i disse år.

Der præsenteres både analyser, hvor der fokuseres på effekter af at modtage en arv på den ekstensive margin (beskæftigelsesfrekvensen) og den intensive margin (antal timer arbejdet). Antal timer arbejdet er udelukkende observeret for personer, der er i beskæftigelse. Hvis det ikke er tilfældigt, hvilke personer, der er i beskæftigelse efter modtagelse af arv, kan dette resultere i, at gruppen af arvemodtagere og personer, der endnu ikke har modtaget arv, er mindre sammenlignelige i denne analyse.

Den centrale antagelse om ingen forventningseffekter diskuteres en del i rapporten. Udover de nævnte problematikker, kunne det også diskuteres, hvorvidt forventningseffekter kan tænkes at være større for kontrolgruppen (personer, der endnu ikke har modtaget arv) end for behandlingsgruppen (arvemodtagerne). I gennemsnit vil kontrolgruppen være ældre, når de modtager arv. Forventningseffekter kunne tænkes at afhænge af alder af flere årsager, for eksempel da helbredet typisk forværres med alderen og en højere alder betyder, at man er tættere på tilbagetrækningsalderen.

Analysen viser, at modtagelse af arv reducerer arbejdsudbuddet. Per konstruktion vil modtagelse af arv være samtidig med døden af en nær pårørende, hvilket potentielt kan påvirke arbejdsudbuddet gennem for eksempel øget behov for pasning af den pårørende op til dødstidspunktet og arvemodtagers psykiske helbred. Hvis en del af de fundne effekter på arbejdsudbud skyldes døden af den pårørende og ikke selve modtagelsen af arven, vil en ændring i boafgiften potentielt have en mindre effekt end hvad rapportens beregninger tilsiger. Analysens resultater tyder på, at effekterne er større for arvemodtagere, der modtager store beløb, hvilket peger i retning af, at arvets størrelse er den primære drivkraft bag de fundne resultater. Uden yderligere analyser, kan det dog ikke udelukkes, at en del af effekten skyldes den pårørendes død og ikke arven i sig selv.

SÆRLIGT SAGKYNDIG TORBEN M. ANDERSEN

Ifølge rapportens konjunkturvurdering vil der fortsat være en pæn økonomisk vækst med høj beskæftigelse og lav ledighed. Inflationen vil gradvist falde til 2%, og der er fortsat overskud på de offentlige finanser. Kapitlet giver en udmærket diskussion af udviklingen på arbejdsmarkedet og problemerne med at tolke beskæftigelsesgab. Betydningen af Merchanting and Processing giver en delvis afkobling mellem udviklingen i BNP og beskæftigelsen, og vandrende arbejdskraft er en medvirkende årsag til stigningen i beskæftigelsen og et beskæftigelsesgab på 3%. Kapitlet peger på en række forhold, der gør, at det er svært at tolke, om beskæftigelsesgab skal knyttes til strukturelle eller midlertidige forhold. Det konkluderes derfor, at der er et behov for en finanspolitisk stramning, men det er svært præcist at fastlægge, hvor stor stramningen skal være. I rapporten Foråret 2023 relancerede Formandskabet en finanspolitisk regel – oprindeligt introduceret i 2007 og defineret ved outputgab – der tilsiger en finanspolitisk reaktion ved ændring i de offentlige udgifter til forbrug og investeringer med omkring 1%, når beskæftigelsesgab er i størrelsesordenen 1%. Den finanspolitiske regel blev formuleret symmetrisk i forhold til positive og negative output gabs. Med et beskæftigelsesgab på 3% tilsiger reglen en markant finanspolitisk stramning. Konklusionerne i denne rapport må tolkes på den måde, at denne finanspolitiske regel ikke længere er retningsgivende for anbefalinger om finanspolitikken. Anbefalingen i den konkrete situation er velbegrundet, men rejser spørgsmålet, om arbejdsmarkedet fungerer på en anden måde primært som følge af udenlandsk arbejdskraft, og om dette mindsker behovet for finanspolitikken som stabiliseringsinstrument. Det kan tolkes som værende i overensstemmelse med, at det indre marked (Østafalen) – med en vis forsinkelse – nu har skabt en situation, hvor konjunkturudsving i stor udstrækning absorberes af udenlandsk arbejdskraft. Den ultimative test af, om der er skabt en ny situation med en sådan tilpasningsmekanisme, forudsætter at den er symmetrisk og vil derfor først blive testet i en nedgangskonjunktur.

I lyset af den geopolitiske udvikling er der sket en ændring i holdninger til og anvendelse af industripolitik og statsstøtte. Kapitlet indeholder en kort diskussion af statsstøtte, men i lyset af den aktuelle udvikling vil det være interessant i en fremtidig rapport at diskutere dette nærmere i forhold til ikke alene danske men også initiativer på EU-plan. Kapitlet indeholder kun en kort diskussion, herunder af energistøtte og forsyningssikkerhed, hvor det forsigtigt konkluderes, at dette “kan give anledning til overvejelse om støtte til fx danske energikilder”. Den seneste tids udvikling giver en ny betydning af forsyningssikkerhed, som ikke alene er knyttet til leverance-sikkerhed, men også til software indbygget i produkter, som giver mulighed for overvågning, dataadgang m.m. Det skaber en anden form for gensidig afhængighed og systemisk sårbarhed end traditionel international handel. Den senere tids geopolitiske situation udfordrer derfor også de traditionelle argumenter imod statsstøtte og industripolitik. Dette gælder også i forhold til forsvarsindustrien og opbygning af en kapacitet, hvor rapporten alene diskuterer modkøbsregler ud fra et konjunkturperspektiv og ikke berører spørgsmål om udvikling af kompetencer og produktionskapacitet. Omvendt er der også en betydelig risiko for, at den aktuelle geopolitiske situation bliver benyttet som argument for en række tiltag, som alene gavner særinteresser og som har samfundsøkonomiske omkostninger.

Kapitlet omtaler kort problemstillinger i forhold til statslig støtte til kystbeskyttelse. Det er en vigtig problemstilling, da klimaforandringer har påvirket frekvensen og omfanget af oversvømmelser. Den aktuelle stormflodsordning er en obligatorisk kollektiv ordning, hvor præmier opkræves fra alle boligejere via brandforsikringen. Præmien er således ikke afhængig af den reelle risiko for stormflodsskader og giver ikke incitamenter til at undgå byggeri i områder med høj risiko for oversvømmelse (ex ante moral hazard) eller mindske omfanget af skader (ex post moral hazard). Der er således, som påpeget i rapporten, et behov for at ændre forsikringsordningerne på området. Dette eksempel har også betydning for andre områder, som fx risiko for tørke, hvor udviklingen kan skabe nye behov, og hvor det er vigtigt at modvirke både et forsikringsgab og uheldige incitamenter. I fravær vil der være et yderligere pres på den offentlige sektor og finanspolitikken i forhold til sådanne hændelser.

Kapitel III indeholder analyser af betydningen af arv og arveafgifter for arbejdsudbuddet. Omfang, fordeling og betydning af arv er et vigtigt spørgsmål, og kapitlet er et interessant bidrag til denne diskussion, selvom analysemulighederne på området er begrænset af datamæssige udfordringer. Selvom fokus alene er på effekterne for de offentlige finanser, er det snævert alene at betragte effekterne for arbejdsudbuddet for arvemodtageren. For arvemodtageren kan arven have betydning ikke kun for arbejdsudbud, men også opsparing.

Kapitlet indeholder en kort diskussion af forskellige motiver til arv, men der savnes en bredere diskussion. Reelt står en potentiel arvemodtager over for et lotteri, hvor arvets størrelse og tidsmæssige udløsning afhænger af arvgivers bortgang. Kapitlet omtaler en mulig forventningseffekt, hvor adfærden for den potentielle arvemodtager påvirkes, før arven modtages. En sådan effekt er plausibel, men der vil tilsvarende være en effekt, hvis arven først modtages senere eller med et lavere beløb end forventet. Der kan således tænkes forskellige adfærdsreaktioner af forventninger til arv.

Der er en trendstigning i pensionsopsparingen, men en væsentlig del af denne sker i livrenteprodukter, og har dermed ikke direkte betydning for arv. Omtalen heraf i kapitlet er ikke helt fyldestgørende. Med et livrenteprodukt elimineres behovet for forsigtighedsopsparing for at afdække en usikker levetid. Dette giver en efficiensgevinst, og det mindre behov for forsigtighedsopsparing kan udnyttes til højere forbrug eller mindre arbejdsudbud (i fravær vil en større del af den risiko påhvile de offentlige finanser). Det gør det også muligt at give inter vivos arv (og mindske risikoen for arvets størrelse for arvemodtager).

En væsentlig del af arven udløst ved dødsfald er friværdi i bolig, hvilket enten kan afspejle en indlåsning af formue, habit persistence (ønske om at blive boende, selvom boligen er blevet for stor og kunne sælges for at frigøre friværdien og muliggøre større andet forbrug) eller være en tilsigtet del af den intergenerationelle kontrakt i familien. Det er således muligt, at man vælger at blive længere i eget hjem for dermed at skabe incitamenter for børnene til at yde uformel pleje og pasning (se fx D. Barczyk, S. Fahle, og M. Kredler, 2023, *Save, Spend, or Give? A Model of Housing, Family Insurance, and Savings in Old Age*, *Review of Economic Studies*, 90, 2116–2187). Der kan derfor være effekter både på udbud af arbejdskraft til markedet og til uformel pleje i familien. Både før og efter modtagelse af arv kan der tænkes forskellige reakti-

oner på de to typer af arbejdsudbud, som også afhænger af de offentlige pasnings- og plejetilbud. Effekterne kan således ikke nødvendigvis tilskrives arv i snæver forstand. Aktuelt er der en diskussion om, i hvilket omfang det offentlige kan tilvejebringe acceptable pasnings- og plejetilbud for ældre, og det kan påvirke opsparing, arv m.m.

Inter vivo arv kan være motiveret af at give arven, hvor den kan gøre den største forskel (kreditbegrænsede børn, forældre køb af bolig, betale ferier m.m.) og fungere som en intergenerational forsikring (fx hjælp til børn med økonomiske problemer). Det kan også være motiveret i et ønske om at minimere betaling af arveafgift (og dermed øge værdien af arven til arvingerne). Samtidig peger en omfattende forskning på, at arv er medvirkende til at forstærke ulighed i indkomst og muligheder.

Effekterne af at modtage arv – enten forventet eller uforventet, inter vivos eller ved dødsfald – kan være meget forskellige, afhængig af den alder arvemodtageren har, når arven modtages (og med stigende "arvealder" kan effekterne i dag være anderledes end tidligere). Hvis det sker i en ung alder, hvor især likviditetsbegrænsninger kan være af betydning, kan det have en afgørende betydning for boligkøb, reduktion af gæld eller uddannelse (det er således ikke givet, at arv har en negativ produktivitetseffekt, som det hævdes på side 133).

Kapitel III omhandler Finansministeriets regneprincipper for skatter og arbejdsmarkedsdeltagelse. Der gives en fin gennemgang af problemstillingen og vurdering af regneprincipperne. Analysen anlægger en statisk vinkel på deltagelsesbeslutningen i forhold til det aktuelle incitament til at være i beskæftigelse. Der kan imidlertid være en dynamisk betydning af arbejdsmarkedsdeltagelse i form af fremtidige jobs og lønninger. Selvom de her-og-nu økonomiske incitamenter til at være i beskæftigelse er lave (eller negative), kan nutidsværdien af at være i beskæftigelse være stor. I relation til diskussionen om dynamiske effekter ville det være interessant, hvis formandskabet kunne se nærmere på at inddrage sådanne forhold.

Der er nyligt gennemført økonomisk-politiske initiativer for at øge beskæftigelsesincitamenterne for personer tæt på pensionsalderen, og til fortsat at være i beskæftigelse efter pensionsalderen (øget skattefradrag, seniorpræmie og ændrede modregningsregler). Det ville også være interessant med en analyse af effekterne af sådanne tiltag.

